

Agresivní chování pracovníků bezpečnostních složek státu v kontextu práce s lidmi

Bc. Andrea Zejdová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Andrea Zejdová

Osobní číslo: H130052

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Agresivní chování pracovníků bezpečnostních složek státu v kontextu práce s lidmi

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se ke kompetencím sociálního pedagoga, agresi, sociálnímu prostředí a šikaně.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru zaměřeného na agresivní chování.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

ČERMÁK, Ivo. Lidská agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.

SPURNÝ, Joža. Psychologie násilí. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.

NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie osobnosti. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 17. 4. 2015

.....
Majdovs

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíádne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na chování a jeho proměny u pracovníků bezpečnostních složek státu v kontextu práce s lidmi. V úvodu teoretické části je pozornost zaměřena na motivy a projevy lidského chování, kde je také kladen akcent na náročné životní situace a vlivy prostředí. Dále se zabývá vybranými typologiemi osobnosti a závěr teoretické části popisuje a charakterizuje jednotlivé bezpečnostní složky státu, konkrétně policii ČR, vězeňskou službu ČR a vojenskou službu v AČR.

Empirická část je zaměřena na prezentaci výsledků kvalitativně zpracovaného výzkumu, který byl realizován formou rozhovorů se zaměstnanci jednotlivých bezpečnostních složek státu.

Klíčová slova: bezpečnostní složky státu, chování, osobnost, agresivita

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the behaviour of employees of the state security forces and its changes in the context of working with people. The introduction of the theoretical part is focused on the motives and manifestations of human behaviour. The emphasis is also laid on the challenging life situations and environmental influences. It also deals with selected personality typologies. The conclusion of the theoretical part describes and characterizes the individual state security forces, particularly the Police of the Czech Republic, the Prison Service of the Czech Republic and military service in the Army of the Czech Republic.

The empirical part presents the results of a qualitatively processed research, which was conducted through interviews with employees of the individual state security forces.

Keywords: state security forces, behaviour, personality, aggression

Poděkování

Děkuji Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph.D. za rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování diplomové práce. Ráda bych také poděkovala především svojí rodině za velkou podporu a pomoc a dík patří taktéž jednotlivým účastníkům výzkumu za ochotu a čas, který mi věnovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 MOTIVACE LIDSKÉHO CHOVÁNÍ	12
1.1 Emocionální projevy a chování v náročných životních situacích	13
1.1.1 Regulace chování	17
1.1.2 Poruchy osobnosti a chování	19
1.2 Agresivita versus asertivita	21
1.3 Vliv prostředí na chování jedince.....	25
2 TYPOLOGIE OSOBNOSTI	29
2.1 Typologie náchylnosti k agresi	29
2.2 Konstituční typologie	30
2.3 Emoční vlastnosti osobnosti.....	32
2.4 Dispoziční typologie	34
3 BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY STÁTU	36
3.1 Policie ČR	37
3.2 Vězeňská služba ČR.....	40
3.3 Vojenská služba v AČR	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	46
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	46
4.2 Specifikace výzkumných otázek	47
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	47
4.4 METODA SBĚRU DAT	48
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49
5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	49
5.2 ANALÝZA DAT.....	50
5.3 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	63
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
SEZNAM PŘÍLOH	71

ÚVOD

Pro každého z nás jsou typické vrozené či naučené reakce na různé situace. Každý z nás jedná zcela jinak, a to dle svých charakterových vlastností. Ale co když nastane situace pro nás zcela netypická, ve které se ocitáme poprvé, jsme ovlivněni davem, situace, kdy máme udělenou určitou moc. Dokáže i v takovéto situaci klidný flegmatik, který v běžném životě upřednostňuje asertivní jednání, reagovat právě tak umírněně a bez použití agrese? Co je tedy pro naše chování směrodatné? Můžeme tedy říci, že člověk je ve své podstatě dobrým, ale právě společnost ho kazí nebo určujícím prvkem zde je genetika? Právě tyto otázky si v diplomové práci klademe a snažíme se zde na ně odpovědět.

Inspirací pro naše téma byl již tak známý Zimbardův vězeňský experiment, ze kterého vyplývá, že i psychicky zdravý a stabilní člověk, bez jakékoli trestné minulosti, se může za určitých, řekněme netradičních či extrémních podmínek chovat naprosto nepředvídatelně, agresivně, labilně či nepřiměřeně dané situaci. A ze kterého také vyplývá, že jestliže je člověku udělena určitá moc rozhodovat a jednat s druhými lidmi, chování a podstata jedince se může razantně proměnit. My jsme tento jev chtěly prozkoumat v takovém prostředí a u takového povolání, u kterého se tyto aspekty objevují. Zajímalo nás tedy, jak lidé v povoláních, které jsou na naši psychiku náročnější než ostatní, kde o zátěžové situace není nouze a kde často rozhodují o osudech druhých, reagují a mění své chování. Jde tedy konkrétně o povolání policisty, příslušníka AČR a příslušníka vězeňské služby.

Diplomová práce se tedy snaží zjistit, do jaké míry a zda vůbec dokáže ovlivnit chování člověka zaměstnání, při kterém je udělena jedinci určitá moc rozhodovat a zacházet s druhými lidmi. Na myšlenku řešit právě tuto problematiku jsme došly na základě mnoha kauz a případů, kdy policisté zneužívají svých pravomocí, jednají protizákonně nebo užívají příliš agresivního chování. Právě s takovými případy se teď mnohem častěji než dříve můžeme setkávat v médiích.

Diplomová práce se v teoretické části zaměřuje na motivaci lidského chování, jeho regulaci a projevy v náročných situacích. Zabýváme se také vlivem prostředí na chování jedince, agresivitou a nechybí ani jednotlivé rozčlenění typologií osobnosti. Závěr teoretické části je věnován jednotlivým vybraným profesím, kde jsme se zaměřily na jejich charakteristiku a vymezení práv a povinností. V praktické části jsme se za pomoci tří hloubkových rozhovorů s jednotlivými respondenty snažily zodpovědět stanovené otázky souvi-

sející s problematikou chování a jednání v daných profesích a díky následné analýze si můžeme udělat představu o zkušenostech, přístupu k přidělené moci a dalších aspektech chování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOTIVACE LIDSKÉHO CHOVÁNÍ

Každé lidské jednání je nějakým způsobem motivováno. Motivace je intrapsychický proces, vyúsťující ve výsledný vnitřní stav - motiv, který má svůj zdroj ve vnitřní i vnější situaci jedince. Tento proces volí mezi různými možnostmi jednání a zaměřuje jednání na dosažení motivačně specifických cílových stavů. (Nakonečný, 1996, s. 7 - 17) Cíl je významným motivačním činitelem, zahrnuje v sobě určitou anticipaci skutečnosti a je symbolem nebo obrazem ještě neexistující situace. (Švingalová, 2006, s. 62) Motivace je jednou ze složek psychické regulace činnosti, zajišťující fungování učení a aktivizující kognitivní a motorické systémy k dosahování cílů, podněcuje k chování, které udržuje dynamický růst osobnosti a její vnitřní rovnováhu. Vyjadřuje rozpor mezi tím, co subjekt aktuálně prožívá, a tím, co by prožívat chtěl. V tomto smyslu vyjadřuje nějaké nedostatky v psychofyzickém či biosociálním bytí individua a chování vstupuje jako nástroj k odstranění těchto nedostatků. Motivace směřuje k udržování a obnovování určitého optimálního vnitřního stavu spokojenosti, který vyjadřuje interindividuálně odlišné vnitřní a vnější podmínky této spokojenosti a ty jsou dány interindividually odlišným potenciálem potřeb. (Nakonečný, 1996, s. 8 a 14)

Lidské chování je podněcováno motivací a je kontrolováno situací. Vnější objekty nejsou nikdy motivy, nýbrž jen prostředky jejich realizace. Mezi motivací a příslušným chováním se uplatňují kognitivní procesy, zaměřené na analýzu situace, v níž se motivovaný subjekt nachází, ale také procesy hodnocení důsledků chování. Způsob chování jedince je kontrolován vnějšími situačními podmínkami, což tedy znamená, že každý jedinec téhož cíle dosahuje různými způsoby. Vnější podněty mohou jedince stimulovat, ale nemusí ještě motivovat určité chování. Rozlišujeme tedy motivy a vnější motivující podněty. Současně také vyplývá z toho, jak člověk interpretuje situaci, v níž toto chování vykazuje, a to je obvykle určováno jeho zkušenostmi. Specificky lidské formy chování nazýváme jednáním, které můžeme rozlišit jako za 1. chování expresivní, které vyjadřuje to, co jedinec prožívá a za 2. chování adaptivní, které vyjadřuje situační podmíněnost vnějších projevů toho, co jedinec prožívá. (Nakonečný, 1996 s. 5 - 21)

Funkcí motivace je uspokojování potřeb individua, kdy motivace zajišťuje účelné chování, udržující vitální a sociální funkce individua. Člověk je motivován k dosahování odměn a k vyhýbání se trestům a motivace je zde tedy klíčová. (Nakonečný, 1996, s. 16 a 17)

Motivace může být také vědomá či nevědomá. Lidské chování vychází často z nevědomých motivací, a proto má koncept nevědomého chování. Chování iniciované nevědomými motivacemi, označujeme jako iracionální – člověk se často domnívá, že zná důvody svého jednání, že chápe jejich smysl, ale ve skutečnosti častokrát neví, proč se rozhodl, tak jak se rozhodl. Nutnou komponentou každého aktu chování je motivační vzruch a akt chování uspokojuje vždy nějakou potřebu (Nakonečný, 1996, s. 31 a 39)

Změny společensko-ekonomických poměrů s sebou přinášejí nárůst určitých typů motivací, projevujících se mimo jiné také zvýšenou kriminalitou nebo agresivitou. Vedle civilizačních činitelů a kulturních zvláštností působí na motivaci člověka i takové jevy společenského života, jako jsou ekonomický tlak, politické ideologie nebo nápodoba životního stylu. Kulturní faktory ovlivňují především způsob chování, ale uplatňují se i v potlačování určitých impulzů, jako např. agresivních či sexuálních. Kulturní normy se uplatňují jako morální regulátory chování, které blokují sexuální či agresivní tendence. Co člověk učiní i způsob jak to učiní, je determinováno jeho osobností, v jejíž struktuře je již zahrnuta jeho zkušenost získaná v rámci určité kulturní příslušnosti. (Nakonečný, 1996, s. 54 - 73)

1.1 Emocionální projevy a chování v náročných životních situacích

Pod pojmem náročná životní situace chápeme takovou situaci, která vyvolává zvláštní stav, stav konfliktu, frustrace, deprivace a stresu. Náročné životní situace jsou pociťovány vždy nepříjemně, jako nežádoucí. V menší míře však mobilizují, podněcují člověka a zvyšují jeho toleranci, vedou k vyšším výkonům a všeobecně k rozvoji osobnosti. Je prokázáno, že zkušenost s náročnou životní situací v dětství výrazně ovlivňuje způsob reagování v těchto situacích v dospělosti. Co se týče zvládání těchto situací, klíčovou roli zde hraje odolnost, což je individuální vlastnost organismu, jejímž úkolem je vyrovnávat se s náročnými situacemi bez maladaptivních reakcí a změn chování. Závisí především na činitelích, jako jsou, dosavadní zkušenost s danou situací, vrozené vlastnosti organismu, intelekt, výchova a současný stav organismu. (Švingalová, 2006, s. 28 a 29) Zásadně však musíme odlišit objektivní charakteristiky situací a jejich subjektivní interpretaci. Rozlišujeme také více a méně strukturované situace, což jsou situace s více, či méně výrazným, jednoznačným, či méně určitým významem. Každá situace, do níž jedinec vstupuje, má především pro něj určitý smysl a tím jej vybízí k určitému jednání. Situace vyvolávají u jedince určité emoční reakce a prezentují se mu určitými kognitivními klíči, které mu umožňují interpretovat jejich význam a přizpůsobit jim tak jeho chování. Vztah jedince

k situacím není pasivní a často se jedinec snaží o změnu situace. Chování jedince často ovlivňují instinktivní prvky, které se objevují v nebezpečných situacích, v nichž jedinec ztrácí schopnost racionálního jednání, pod vlivem silného afektu. V afektogenních situacích mohou přijít instinkty např. ve formě fyzického napadení druhé osoby, která je předmětem vzteku. (Nakonečný, 1996, s. 21 a 79)

Co se týče emocí, ty doprovázejí každého člověka a celková kvalita a intenzita emočního života je ovlivněna temperamentovými vlastnostmi. Lze je charakterizovat jako subjektivní prožitky, které vyjadřují vztah člověka k sobě samému i k okolí. Jsou také vrozenou a relativně stálou charakteristikou osobnosti, která ovlivňuje základní způsob citového prožívání a chování. (Švingalová, 2006, s. 50) Doprovodné emoční stavy náročných životních situací jsou různé. My se zaměříme na negativní emoce a to především na hněv, nenávist a agresi. Tyto tři emoce bývají označovány také jako AHA-syndrom (anger-hostility-agression). (Stuchlíková, 2007, s. 139) Všechny tři emoce se značně překrývají, ale přesto jedno nemusí automaticky vést k druhému. (O'Neill, 2007, s. 8) Hněv bývá označován jako emocionální reakce na jednání druhého a představuje specifickou emoci. Naproti tomu agrese, označuje jednání, které směřuje k poškození druhého. Hněv může být chápán jako emocionální motiv, který vyvolává a podporuje agresivní chování. Bývá vzbuzen jako reakce na specifický a nežádoucí útok, kdy jednání druhého hodnotíme jako nespravedlivé a zhoršující naše postavení. To, co v nás hněv vzbuzuje, je zejména sociálně nepřiměřené chování, jako je bezohlednost, nevychovanost, obtížné jednání, napadení, zesměšňování nebo ponižování. Tyto podněty můžeme shrnout do čtyř typických okruhů situací – verbální urážky nebo hrozby, fyzické napadení, blokování nějaké cílové aktivity a deprimování. Naše chování v situacích hněvu ovlivňují dva faktory, a to faktor vrozeného a faktor naučeného způsobu reagování. Nenávist je oproti hněvu dlouhodobým vztahem a obsahuje určité odosobnění, je často zkreslena nepravdivými či neúplnými informacemi a ignorováním reálných informací o objektu. Hněv však může postoupit až v hostilitu, což je řekněme jakýsi vyšší stupeň, kdy tyto osoby pociťují zlost, pohrdání a nenávist vůči jiným osobám. (Stuchlíková, 2007, s. 139 – 142) Je vymezována jako negativní postoj k jedinci nebo k více lidem. Pro hostilního jedince je typické, že jiné lidi hodnotí výlučně kriticky a negativně. Častěji se objevuje u osob s nedostatečně rozvinutými emočními a sociálními vazbami k druhým lidem. (Čermák, 1998, s. 13 a 77)

Konfliktnost člověka je individuální vlastnost, která vyjadřuje, jak snadno u člověka konflikty vznikají, či zda má sklon k jejich provokování. O zvýšené konfliktnosti hovo-

říme zejména v souvislosti s hysterickými nebo nadměrně dominantními osobami. (Švingalová, 2006, s. 30)

Při jakékoli interakci subjektu s prostředím se vyjevuje a modifikuje psychická potence, osobnostní vlastnosti a předpoklady. Konkrétní životní situace tudíž svou povahou a podstatou mohou upevňovat předchozími interakcemi vytvořenou osobnostní strukturu a tím zvyšovat odolnost vůči dezintegrujícím situačním vlivům. Mohou také stimulovat psychický rozvoj osobnosti, rozvíjet či přetvářet jeho osobnostní strukturu a dynamiku, zaměřenost, schopnosti a systémy chování a jednání. Mohou být ale také i zdrojem psychické dezintegrace osobnosti, kdy se subjektu nedaří uplatnit svoje regulační systémy a podléhá situačním tlakům. (Mikšík, 2005, s. 82)

Dopad náročných situací na psychiku můžeme pozorovat na změnách v prožitcích a chování, v interakčních projevech, aktivitách osobnosti a hlavně ze struktury a dynamiky aktuálních psychických stavů, psychosomatických projevů, zaměřenosti, motivace, základního přístupu ke vzniklé situaci, výkonnosti, sociálního chování a schopnosti projevit a uplatnit v rozhodovacích aktivitách a v systému jednání a zachování se účinnou kapacitu rozumu. (Mikšík, 2005, s. 84) Psychická zátěž je ovlivňujícím faktorem u vlastností a aktivit osobnosti z hlediska rozvoje či desintegrace. Psychická zátěž obsahuje hledisko jednoty vnějších vlivů a vnitřních podmínek. Jde zde tedy o interakční přístup k vnitřnímu a vnějšímu světu daného subjektu jako osobnosti. Subjektivní hladinu prožívané psychické zátěže hodnotíme jako:

- Běžnou zátěž – život v obvyklých a osvojených kontextech života.
- Optimální zátěž – stimuluje a podmiňuje psychický rozvoj osobnosti a osvojování si nového.
- Hraniční zátěž – nároky, s nimiž se člověk vyrovnává s mimořádným vypětím psychických sil.
- Extrémní psychická zátěž – představuje takovou míru a kvalitu nároků na psychiku, že při její aktualizaci jedinec není schopen rozvinout integrovanou interakci s prostředím a prosazují se maladaptivní projevy a psychické selhání. (Mikšík, 2005, s. 83 a 84)

Interakce subjektu s vyhrocenými životními kontexty je aktivním procesem, ve kterém lze odlišit určité typické fáze s příznačnými změnami v psychice:

1. Fáze mobilizace psychických sil – je příznačná rychlým zvýšením obecné aktivity psychiky. Jedinec registruje změnu v okolnostech a zvyšuje funkční hladinu psychiky. Rozlišujeme tři druhy procesů a stavů s tímto spojených, a to:
 - a) stav bojové pohotovosti, který je charakteristický důvěrou ve vlastní síly a úspěch, a který ústí do optimálního vyladění a mobilizace rezerv,
 - b) stav předstartovní horečky, pro který je typická extrémní excitace a impulzivita, a který ústí do enormního vyčerpání ještě před vlastním řešením situace,
 - c) stav apatie, stav psychického útlumu vyznačující se sklíčenou náladou a přáním odstoupit, vyhnout se, uniknout ze situačních tlaků.
2. Fáze řešení nově vzniklých okolností
3. Fáze vyrovnání se s psychickou zátěží či naopak podlehnutí jejímu tlaku (Mikšík, 2005, s. 87 a 88)

Co se týče námi zkoumaného souboru, jsou pro tyto povolání typické specificky náročné jak psychické, tak fyzické situace. Jde o situace, kdy jedinec musí žít, či plnit své úkoly a poslání ve specificky náročných kontextech a situacích, v izolaci od dříve navyklého životního či sociálního prostředí. Dalšími aspekty, typickými především pro vojáky na misi jsou neobvyklé klimatické a geografické podmínky, odkázanost jednoho člověka na druhém, strádání a deprivace v možnostech uspokojovat některé z řady primárních či sekundárních potřeb, dynamický vývoj situací, nepředvídané zvraty a okolnosti, neustálé ohrožení života, stavy napětí a nejistoty. Nároky na fyzickou a psychickou odolnost daných skupin, se kterými souvisejí možnosti vzniku a rozvoje hromadného chování, jsou velmi diferencované a závislé na povaze realizované činnosti a specifčnosti prostředí, podmínek a okolností života, na velikosti a stupni organizovanosti daného souboru, na charakteru a způsobu komunikačních vazeb s daným prostředím i s ostatním světem, na vybavenosti pro nový obsah a způsob života, na motivaci, přístupu k dlouhodobému pobytu a působení v daných podmínkách a na perspektivách možného dosažení zisku. Pro tyto náročné podmínky a situace je typický specifický komplex strádání nebo-li deprivací syndrom dlouhodobého života v izolovaném životním a sociálním prostředí. Do tohoto syndromu mohou následně zapadat i sensorická deprivace, deprivace z nedostatku soukromí a intimity, separační deprivace či deprivace potřeby pocitu bezpečí. Tento deprivací syndrom se projevuje rozvojem svérázného psychického stavu a mívá svá vývojová stádia: 1. Pocity nudy a otrávenosti při dlouhodobé monotonii života a činnosti a výrazný

pokles motivace a aktivity, 2. růst podrážděnosti, vznětlivosti, citlivosti a vztahovačnosti, což vede často ke konfliktům, 3. útek do snění, samoty a individuálního pseudosvěta, 4. převrácení tenzí do nesnášenlivosti a intolerance vůči ostatním, objevují se intriky a projevy agrese. (Mikšík, 2005, s. 128 – 131) Dle Mikšíka (2005, s. 207) si člověk dokáže postupně přivyknout i na nejtěžší životní podmínky a okolnosti, orientovat se v nich, zvykově, účelně i operativně pod jejich tlakem žít a jednat. Ať už jde o vojáky, policisty, či vězeňské dozorce, na všechny jsou v náročných situacích kladeny určité nároky jako, přesnost vnímání, sebekontrola, ostražitost, rychlost v rozhodování a reagování, myšlenková soustředěnost, senzomotorická koordinace, logické uvažování, objektivní hodnocení, pohotová a přesná analýza situačních kontextů, anticipace možného vývoje situace a operativní rozhodování.

Život klade na člověka v dnešní uspěchané době, která má velké nároky na výkon, velmi často menší nebo větší požadavky a střídá se zde nepřetržité porušování a obnovování dynamické rovnováhy ve vzájemném působení jedince a okolí. Organismus se tímto střídáním dostává do situace, kdy postrádá některé z podmínek nezbytných k jeho životu a rozvoji a tím vzniká napětí a neklid, které překonává rozvojem činností a které vedou k uspokojení příslušné potřeby. Tím dosahuje jedinec dynamické rovnováhy, která se však dříve nebo později znovu poruší změnami vnějších podmínek, změnami požadavků kladených zvenčí na organismus i změnami způsobenými procesy uvnitř organismu. (Čáp, Dytrych, 1968, s. 24)

1.1.1 Regulace chování

Emoční regulaci můžeme použít jako označení myšlenek nebo chování, které ovlivňuje to, jaké emoce lidé prožívají a jak lidé tyto emoce vyjadřují. Regulace emocí, může být nasměrována dvojím směrem, a to variantou regulace zaměřené na spouštěcí předpoklady, která je zahájena na počátku rozvíjejících se emocí a regulace zaměřené na reakci, která se objevuje na konci procesu rozvoje emocí. Emoční regulace se vztahuje k procesům, kterými jedinec ovlivňuje to, jaké emoce má, kdy je má a jak je prožívá a vyjadřuje. Regulační procesy mohou být automatické nebo kontrolované, vědomé nebo nevědomé. V těchto procesech hrají roli především přehodnocení a potlačení. (Stuchlíková, 2007, s. 175 - 182) Podstatným znakem regulativní funkce lidské psychiky je její interakční charakter vyplývající z kontinuity konkrétních zaměření, která určuje průběh myšlení, vnímání a cítění. (Nakonečný, 1996, s. 6) Emoční regulace zahrnuje změny v emoční dy-

namice a nejde zde zdaleka o jednosměrný proces. Jedinec zvyšuje, udržuje nebo snižuje intenzitu svých emočních stavů. Jak příliš silná, tak příliš slabá regulace emocí může být pro člověka problematická. Většina regulačních procesů probíhá vědomě, nicméně může se objevit i regulace nevědomá, může také probíhat za podpory různých metod, které mají odlišné dopady na samotnou emoci. (Stuchlíková, 2007, s. 198)

Lidé získávají kontrolu nad emocemi trojím způsobem: habituací, překrytím a vyhýbáním se. Habituace označuje situaci, kdy několikrát opakovaný podnět přestane vzbuzovat reakci. Jedinec tedy může využít habituace ke kontrole emocí jejich opakovaným zažíváním. Způsob kontroly překrytím, znamená maskování emocí operantním chováním, které odpovídá zcela jinému rozpoložení. Efektivní způsob kontroly emocí je zcela jistě třetí způsob, kdy se vyhýbáme situacím, které nežádoucí emoce vzbuzují. (Stuchlíková, 2007, s. 44)

U emoční regulace se zaměřujeme především na tyto oblasti možné regulace: 1. Prožívání emocí, které zahrnuje subjektivní aspekty emoce, 2. Fyziologická komponenta emoční aktivity, 3. Pozorovatelné chování a 4. Výsledné chování (Stuchlíková, 2007, s. 174) Pro emoční regulaci lze využít kognitivní, fyziologickou a behaviorální cestu. Co se týče regulace chování, vedle kognitivní výbavy jedince se uplatňuje i jeho svědomí. Člověk je behaviorálně fungující individuum s vnitřní mentální aktivitou, v níž se utvářejí projekty či plány, v nichž jsou integrovány kognitivní, motivačně-emoční a motorické procesy. Psychická regulace činnosti má dvě základní komplementární složky, a to kognitivní a motivační, které se utvářejí v procesu učení. Ve formování instrumentálních vzorců chování se uplatňuje určitý kognitivní styl a motivační systém a na základě toho, lze činnost chápat jako zaměřenou a organizovanou aktivitu člověka, která má různé formy a obsahy. Regulace vzájemných vztahů člověka s prostředím, zahrnuje procesy přizpůsobení se člověka prostředí, ale i procesy působení člověka na prostředí. Interakce jedince s prostředím má formu aktivního a reaktivního chování, kdy objektem může být i jedinec sám. Velmi často probíhá regulace prostřednictvím činnosti, a to tak, že jedinec přetváří prostředí s ohledem na vlastní stav, zvláště s ohledem na vlastní potřeby. (Nakonečný, 1996, s. 36 - 43)

Velmi důležitá je v procesu regulace i sebekontrola, kterou chápeme jako rigidní způsob řízení, který odráží vysokou míru negativního afektu. Člověk má vysoce vyvinutou schopnost seberegulace. V situaci, kdy se člověk dopustil něčeho morálně problematického a snaží se zbavit vlivu interních standardů (pocitů viny), jde o mechanismy, které byly

identifikovány analýzou sebereflexe násilného jednání a které eliminují sebesankcionování. Tato forma seberegulace probíhá prostřednictvím morálních standardů a uplatňuje se tu vztah individua k vnějším sociálním sankcím. (Nakonečný, 1996, s. 45-46)

1.1.2 Poruchy osobnosti a chování

Osobnost člověka funguje jako integrovaný komplex všech psychických projevů, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní, avšak její uchování závisí na mnoha funkčních systémech mozku a jejich propojení. Proto může nastat situace, kdy způsob prožívání, uvažování, chování a také sklon k vytváření určitých vztahů k okolí člověka, se liší od standardu dané společnosti, což můžeme indikovat jako poruchu osobnosti a tedy chování. Poruchy osobnosti zahrnují odchylky různých psychických funkcí, jejich koordinace a integrace. Obecně můžeme říci, že tito jedinci se nechovají tak, jak by bylo možné vzhledem k okolnostem očekávat, ale podle toho, jak situaci sami hodnotí, což bývá často zkreslené. Jejich projevy můžeme zaznamenat v různých extrémech, např. jako bezohledné prosazování a agresivní vymáhání toho co chtějí nebo na druhé straně inhibování s tendencí izolovat se. Mívají sníženou toleranci k zátěži a jejich způsoby zvládání situací bývají nezralé a maladaptivní. Lidé trpící poruchou osobnosti mívají narušenou autoregulaci a mohou se u nich objevit potíže v sebeovládání. Také se nedovedou podřídit skupině a jejich reakce nebývají přiměřené aktuálně působícím podnětům. Často tito lidé také mívají problémy ve vztazích s lidmi, pro které se vyznačují jako obtížní a zatěžující. Poruchy osobnosti mohou být vrozené nebo také vzniklé v průběhu života. (Vágnerová, 2004, s. 70 a 518) Do kategorie vrozených poruch osobnosti můžeme zařadit:

- Paranoidní poruchu osobnosti – typickým znakem zde je nadměrná přecitlivělost na veškeré reakce okolí vůči vlastní osobě a také nepřiměřená obecná nedůvěra k jiným lidem. Tito lidé mají sklony ke vztahovačnému myšlení a tendence chápat jakékoli jednání jako úmyslně nepřátelské.
- Schizoidní poruchu osobnosti – charakteristickými znaky jsou zde nápadná introvertnost, oploštělost citového prožívání a nezájem o okolní svět a to především o kontakt s lidmi.
- Disociální poruchu osobnosti – osoby s touto poruchou jsou velmi egocentrické, neschopné ovládat své jednání podle platných sociálních norem, jsou emočně nezralé,

labilní a vzrušivé s tendencí reagovat afektivně. Chybí jim také schopnost empatie a objevuje se zvýšené riziko kriminálního chování.

- Emočně nestabilní poruchu osobnosti – vyznačuje se psychickou nestabilitou a neschopností ovládat vlastní chování, je zde tendence jednat impulzivně a bez uvážení možným následkům. Tuto poruchu můžeme dle typických znaků konkretizovat na impulzivní a hraniční typ.
- Histrionskou poruchu osobnosti – pro tyto jedince bývá typická sugestibilita a snadná ovlivnitelnost, sklon k bájevé lhavosti, egocentrismus, specifické narušení emočního prožívání spojeného se sebepojetím, přetrvávající pocity neuspokojení a povrchnost v citovém prožívání.
- Narcistickou poruchu osobnosti – diagnosticky nejdůležitějším znakem této poruchy je porucha sebehodnocení a přecitlivělý egocentrismus spjatý s necitlivostí k ostatním. Jsou to také neschopnost přijmout názor někoho jiného, silná potřeba neustálé pozornosti a obdivu či fantazijní představy o vlastní výjimečnosti.
- Anankastickou poruchu osobnosti – charakteristickým znakem této poruchy je potřeba nadměrné kontroly, nerozhodnost a rigidita spojená s narušením emočního prožívání, preference stereotypu, tendence zabývat se nepodstatnými detaily, závislost na názorech ostatních nebo také sklon k nadměrné kritičnosti.
- Pasivně-agresivní poruchu osobnosti – osoby trpící touto poruchou jsou neschopny vyrovnat se adekvátním způsobem s požadavky okolí a přiměřeně vyjádřit své emoce, což vede k adaptačním potížím a konfliktům s lidmi. Je pro ně typická věčná nespokojenost, mrzutá a podrážděná nálada či sklon k depresím.
- Úzkostná porucha osobnosti – typickými znaky této poruchy jsou sklon k úzkostnému prožívání, negativní sebehodnocení a s tím související tendence vyhýbat se jakémukoli potenciálnímu ohrožení.
- Závislou poruchu osobnosti – vyznačuje se neschopností osamostatnit se, nadměrnou závislostí na jiném člověku a strach z opuštění. Tito lidé bývají také značně ovlivnitelní, trpí pocity neschopnosti, nedostačivosti a bezmocnosti. (Vágnerová, 2004, s. 519 – 536)

Do kategorie poruch osobnosti vzniklých v průběhu života řadíme:

- Depersonalizaci – je to porucha subjektivního prožívání vlastní osobnosti, která se může objevit v různých souvislostech a často jen dočasně. Někdy bývá řazena také do poruch vnímání.

- Transformaci osobnosti – dochází k ní v důsledku závažnějšího onemocnění jako je schizofrenie, kdy nemocný je přesvědčen o tom, že je někým jiným, než-li ve skutečnosti.
- Alternaci osobnosti – je to porucha disociačního charakteru a označuje stav, kdy se identita jedince proměňuje a on střídavě vystupuje jako různá osobnost. Na své osobnostní proměny má jedinec však amnézii. Tato porucha bývá označována také jako syndrom Jekylla a Hyde.
- Dezintegraci – synonymem můžeme tuto poruchu označit jako rozpad osobnosti, což je její nejzávažnější porucha. Dochází k narušení celistvosti osobnosti, kdy jednotlivé složky nejsou integrovány v jeden celek, ale projevují se nekoordinovaně. (Vágnerová, 2004, s. 71)

1.2 Agresivita versus asertivita

Při rozlišení asertivity a agresivity, lze definovat asertivitu jako sebeprosazování, které je prováděno ohleduplně a slušným způsobem. Zahrnuje takové chování, jako je zastávání se vlastních práv, které žádným způsobem neznásilňují práva druhých osob, expresi potřeb, přání, mínění, pocitů a smýšlení přímým a důstojným způsobem. Snahou o asertivní chování je pak uspokojit potřeby a přání všech stran, které vstupují do situace. Naproti tomu agresivní chování se vyznačuje bráněním svých práv takovým způsobem, při kterém nejsou respektována práva druhých, ignorováním či odmítáním potřeb, pocitů a mínění druhých a expresí vlastních potřeb, pocitů a mínění nepřiměřeným způsobem. Cílem asertivity je vnitřní pohoda a sebedůvěra, zatímco cílem agresivity, je něco získat, a to i na úkor druhých. (Nakonečný, 1996, s. 205)

Agresi definujeme jako dispozici a energii, která se projevuje původně v aktivitě a později v nejrozmanitějších individuálních a kolektivních sociálně naučených a sociálně zprostředkovaných formách od sebeprosazování až ke krutosti. Zahrnuje také širokou škálu psychických reakcí. Všechny agresivní reakce vykazují dvě charakteristiky, za prvé je to udělení škodlivého stimulu a za druhé, je to interpersonální kontext. Agresi tedy můžeme definovat také jako odpověď, která uděluje škodlivé stimuly jinému organismu a můžeme tedy připustit, že podstatou agrese je úmysl ublížit druhému. Podle většiny etologů je agrese vrozená. Je to pud napadání a poškozování druhých lidí, kteří vystupují jako překážka, někdy i bez příčiny, z pouhé nutnosti odreagování. Vrozená agrese v sobě zahrnuje vztek a nepřátelství, touhu ničit, ubližovat a napadat. Ovšem agresivní prvky v sobě může mít

i touha po moci, vztahovačnost či podrážděnost. Na druhé straně, ale může mít agrese také obranný smysl, a to jako reakci na signály hrozby. Vzhledem k tomu, že agrese má dvojí tvář a je tedy současně nutná i nežádoucí, jsou potíže s vymezením agrese, jelikož není ostrá linie mezi neúnosnými formami agrese a těmi, které potřebujeme k přežití. (Nakonečný, 1996, s. 202 - 213)

Agrese zahrnuje velkou škálu projevů, můžeme ji chápat jako násilné narušení práv jiného člověka, jako ofenzivní jednání nebo proceduru, jako udílení škodlivých stimulů druhému člověku nebo jako normální chování, kterým uspokojujeme vitální potřeby a překonáváme ohrožení fyzické či psychické integrity. Primárním cílem agresivního chování s násilným jednáním bez motivace, je získat moc nad druhým člověkem, ovlivnit ho nebo si potvrdit vlastní hodnotu. Agrese může být vymezena také jako vyhledávání záliby v ubližování druhým a agrese se tedy stává zdrojem potěšení a uspokojení ze sebe sama. (Čermák, 1998, s. 9) Co se týče agresivního chování, různí lidé volí různé typické způsoby, které nejsou závislé jen na vnějších situačních podmínkách, ale i na zvycích. Agrese má patrně i u člověka vrozený instinktivní základ, ale projevuje se mnoha různými způsoby, od nadávání, vyhrožování až třeba po fyzický útok. (Nakonečný, 1996, s. 73) Míra agresivity je závislá na vnitřních dispozicích, pohlaví, výchově, celkovém životním stylu blízkého okolí, ale i celé společnosti. (Švingalová, 2006, s. 32)

Agrese se také projevuje v různých formách, a to, instrumentální agrese, která je účelová a zaměřená na překonání ohrožení. Podle Čermáka je instrumentální (vědomě kontrolovaná) agrese založena na předem připraveném plánu a na úvahách o možných variantách průběhu jednání. Naproti tomu, definuje také emocionální (impulzivní) agresi, kterou charakterizuje přítomnost silné negativní emoce a agrese zde není prostředkem, ale cílem sama o sobě. (Stuchlíková, 2007, s. 139) Agrese je reakcí na frustraci, která má původ v každodenních zkušenostech. Čím více za sebou následujících neagresivních reakcí bylo utlumeno, tím se stává vystoupení agresivního chování pravděpodobnější. (Nakonečný, 1996, s. 125)

V praxi můžeme agresi rozlišit také jako přímou a nepřímou a verbální a fyzickou. Přímá verbální agrese se projevuje jako nadávky, zesměšňování či osočování. Pro přímou fyzickou agresi je typické bití, kopání, cloumání atd. Co se týče nepřímé verbální agrese, ta představuje pomluvy, hostilní poznámky či žerty a nepřímá fyzická agrese se projevuje např. ničením majetku náležejícího objektu agrese. (Čermák, 1998, s. 11) Fyzická agrese je tlumena sociálními normami a z tohoto důvodu by tedy měla být ve společnosti vzácným

jevem, což už bohužel v dnešní době až tak neplatí. (Stuchlíková, 2007, s. 142) Projevy agrese také často tlumí strach z jejich důsledků a transformuje se tedy do méně zjevných forem, jako jsou kupříkladu sarkasmus, ironie nebo posměch. (Nakonečný, 1996, s. 125) V zásadě platí to, že tendenci reagovat agresivně vyvolává hodnocení situace jako škodlivé a tendenci zeslabuje nebo tlumí očekávání trestu za agresi. (Nakonečný, 1996, s. 201) Agresi do několika druhů přehledně rozděluje a popisuje i Švingalová (2006, s. 33 a 34) Člení ji dle projevů na verbální a brachiální, dle intenzity na agresi bez vnějších projevů (probíhá pouze v oblasti myšlení) a agresi s vnějšími projevy (verbální agrese, destrukce, fyzické napadení druhé osoby), dle zaměření na extropunitivní (trestání okolí), intro-punitivní (trestání sebe sama), generalizovanou agresi (agrese vůči celé určité skupině), konstruktivní agresivitu (účelná, přiměřená, vhodná, akceptovatelná) a agresivitu nekonstruktivní (nevhodná, nepřiměřená, neakceptovatelná).

A. Bandura a R. H. Walters, považují agresi jako výhradně osvojený způsob chování, pro který platí zákony sociálního učení a pro získání agresivního chování jsou tedy rozhodující charakteristiky sociálního prostředí a sociálních zkušeností. (Nakonečný, 1996, s. 202 a 207) Dle Čermáka (1998, s. 18) ale biologickou podmíněnost agresivního chování nelze popřít. Svoji teorii podporuje výzkumy o chromozomálních poruchách, kde bylo zjištěno, že jedinec s chromozomálním karyotypem XYY, má sklon k agresi a právě nadbytečný chromozom Y, bývá spojován s antisociálním a agresivním chováním. V jednom z výzkumů ve vězeňském prostředí bylo zjištěno, že poměr karyotypu XYY ke karyotypu XY je asi 1:35, kdežto u normální populace je tento poměr 1:550. Další výzkum, prováděný Dabbsem a Morrisem z roku 1990, který byl prováděn u 4000 vojenských veteránů zjistil, že jedinci, kteří se častěji dostávali do konfliktů a častěji útočili na jiné osoby, měli vysokou hladinu testosteronu. Dabbs také zjistil, že osoby, které spáchaly násilný čin bez předchozí provokace, měly vyšší hladinu testosteronu než jedinci odsouzení za násilí v obraně.

Důležité jsou i osobnostní faktory agrese a agresivity, kdy právě u námi zkoumaných profesí, to jsou nepřátelsky zabarvená emocionalita a vrchnostenská agresivita. U autoritářských osobností se objevují znaky autoritární agrese, destruktivita a cynismus, které se generalizují v nepřátelství vůči lidskosti a které se dále vyznačuje podřidivostí vůči silným a agresivitou vůči slabým a méněcenným. (Nakonečný, 1996, s. 208 a 209) Za typické znaky autoritarismu jsou pokládány egocentrismus, konvencionalismus, rigidní

dogmatismus, agresivita, autoritární podřídivost, anti-intracepce, preferování pozic moci a síly, slast z ničení a cynismu. (Nakonečný, 1995, s. 148 s 149)

Důležité je také odlišit agresi od agresivity. Agrese znamená tendence k útočení či nepřátelskému jednání vůči určitému objektu na cestě k uspokojení své potřeby či cíle násilnou formou. Je to odezva s vrozeným základem, která je modifikována vlivy prostředí. Kdežto agresivita představuje určitou pohotovost k agresivnímu jednání, vyjadřuje vnitřní dispozici, která je relativně stálá a hůře ovlivnitelná charakteristika osobnosti. (Švingalová, 2006, s. 32)

Agresivní chování může vyvolat i stresová situace, které jsou v povoláních jako je policista, vězeňský dozorce či voják nevyhnutelné. Stres vyjadřuje případ mimořádně silné a životně významné frustrace. Někdy se jím rozumí mimořádně silný podnět, jindy situace, na niž se nelze adaptovat. Reakce na stresovou situaci má obvykle tři fáze, kterými jsou poplachová reakce, při které se mobilizují obranné síly organismu, následuje rezistence a konečnou fází je vyčerpání (zhroucení adaptace při pokračující zátěži). Rozlišujeme psychické a fyzické stresory, ke kterým můžeme ještě připojit zvláštní případ, a to, sociální stresory, které označujeme jako silné afekty vyvolané v sociálních interakcích nebo nemožnost přizpůsobit se těmto interakcím. Za stresogenní situace lze považovat přetížení, ale i nevytížení pracovní kapacity mozku, činnost v časové tísní, činnost s rizikem, očekávání ohrožení, plnění úkolů, na něž jedinec nestačí, emoční a sociální deprivace, nepřátelské chování sociálního okolí, nedostatek soukromí, frustrace významných potřeb, konflikty a mnoho dalších. Co se týče symptomů stresu, existuje široká škála, do které jistě patří potíže racionálně myslet a nahlížet na všechny stránky problému, rigidita, předsudky, agrese a podrážděnost, stahování se ze sociálních interakcí, chybné úkony či neschopnost uvolnit se. V důsledku stresu se pak mohou u jedince projevat psychické problémy, jako je úzkost, zmenšená sebeúcta či depresivní ladění, které jdou ruku v ruce s problémy tělesnými, jako je vysoký krevní tlak, zvýšená hladina cholesterolu nebo žaludeční a střevní potíže. Stresové situace jsou pro jedince velmi náročné, ale jestliže jsou zachovány určité životní a osobnostní podmínky, lze zvládání stresu do určité míry trénovat, a tím předejít škodlivým důsledkům. (Nakonečný, 1996, s. 121 – 140)

Jako obecné a nejčastější příčiny a spouštěče agresivních projevů však můžeme považovat selhání obranných mechanismů, zvýšený sklon k impulzivité a nedostatečnému sebeovládání, zkratové jednání, nadměrná sociální stimulace, sebeobrana, pobyt ve stísně-

ném prostoru, agresivní chování pod vlivem sociálních skupin nebo třeba drogy a alkohol. (Švingalová, 2006, s. 35)

Rády bychom zde ještě zmínily pojem jako je moc, který s naší problematikou agrese ve vybraných profesích úzce souvisí. Silný motiv moci je často nacházen u tzv. manipulačních povolání, do kterých zahrnujeme mimo jiné právě policisty, vězeňské dozorce a vojáky. Mít moc, vliv a ovládat druhé je jednou z mnoha slastí člověka, znamená způsobilost odměňovat a trestat druhé. Důležitý je pro nás i pojem sociální moc, kterou chápeme jako užší vymezení moci. Je to rozsah, v němž, díky své pozici nebo svému statusu uvnitř skupiny, má jedinec schopnost nebo autoritu kontrolovat jiná individua, předpisovat jim určité způsoby chování a vyžadovat od nich poslušnost. V motivu moci se objevují dvě složky: pocit síly a sekundárně snaha mocensky jednat – ovlivňování druhých je jeden z více způsobů uspokojení potřeby cítit se silný. Motiv moci je spojen s pocity síly, nadvlády, prestiže, vytváření dojmu, vyvolávání obdivu, čímž si jedinec zvyšuje hodnotu sebe sama. Ovládat druhé lze buď autoritou, nebo právě bezohledným donucováním, přičemž rozlišujeme přesvědčování, ovlivňování a donucování. Mnozí lidé toužící po moci se však obávají převzetí odpovědnosti a tak omezují ovládání druhých na skrytější způsoby. (Nakonečný, 1996, s. 236 – 239)

1.3 Vliv prostředí na chování jedince

Prostředí je určitý vymezený prostor, obsahující podněty, nezbytné pro rozvoj osobnosti. Je to objektivní realita, kde se jedná o předměty a jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí. Vedle materiálního systému zahrnuje prostředí i systém duchovní, obsahuje tedy komplex potřeb, nezbytných pro rozvoj osobnosti. Životní prostředí na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také ho aktivně svou prací mění. Strukturu životního prostředí můžeme přiblížit jako určité sféry vztahů a to na sféru: „lidé a příroda“, „lidé a výsledky lidské aktivity“ a „lidé a lidé“. Prostředí můžeme rozlišovat podle velikosti jako makroprostředí (podmínky pro existenci celé společnosti), regionální prostředí (prostor v životě širší sociální skupiny), lokální prostředí (prostor spojený zpravidla s bydlíštěm) a mikroprostředí (bezprostřední prostor, v němž jedinec přebývá). Podle povahy činností realizovaných v daném prostoru, členíme prostředí na pracovní, obytné a rekreační, z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí na přirozené a umělé. Co se týče charakteru a obsahu prvků, jimiž je dané prostředí tvořeno, jde pro nás o nejdůležitější členění a jde tedy o prostředí společenské (je

dáno charakterem a uspořádáním celého společenského systému, v němž dominující roli hrají vazby uvnitř společnosti), sociální (je charakterizováno hustotou a rozmístěním obyvatel, profesionální, etnickou, věkovou a vzdělanostní a popř. i další strukturou) a kulturní (je těsně spjata se společenským prostředím a je tvořeno všemi materiálními i nemateriálními výsledky lidské aktivity). Dále pro nás podstatné členění je členění z pohledu působících podnětů, a to co do frekvence (prostředí podnětově chudé, nebo prostředí přesycené), pestrosti (podnětově jednostranné, či mnohostranné) a kvality (podnětově zdravé, anebo vadné). Každé prostředí jakéhokoliv typu, v souvislosti s charakteristikou prostředí a jeho typologií má vždy dvě stránky, a to: materiální (lze ji charakterizovat tím, jaký prostor dané prostředí vymezuje, jeho stav či jaké faktory se v něm vyskytují) a sociálně psychická (ta je dána lidmi, kteří se v daném prostoru vyskytují, jejich strukturou a vztahy). (Kraus, Poláčková et al. 2001, s. 99 - 102)

Není pochyb o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v určité míře nás poznamenává a ovlivňuje. A. I. Bláha definoval pojem „sociální dědičnost“, což je termín, jímž chtěl vyjádřit to, že vedle genetických dispozic se přenášejí i určité způsoby a modely chování, existující v daném prostředí. Toto tvrzení můžeme vyjádřit i známým schématem genotyp x prostředí → fenotyp. Genotyp zde vyjadřuje soubor dispozic, jež jedinec získává v okamžiku svého zrodu a fenotypem rozumíme soubor znaků, jimiž se jedinec projevuje a je jimi charakterizován. (Kraus, Poláčková et al. 2001, s. 103 a 104) Působení prostředí závisí jak na samotných podnětech, které z něho vycházejí, tak na způsobu reakcí jedince. (Vágnerová, 2004, s. 12)

Člověk je nucen, vyrovnávat se ve společnosti s podmínkami a novými situacemi a toto vpravování se do sociálních vztahů označujeme jako adjustace. Takovéto vyrovnávání se člověka s prostředím probíhá s různou mírou úspěšnosti, což je značně závislé na individualitě. K adjustaci dochází dvojím způsobem a to buď tak, že se člověk sám přizpůsobuje podmínkám, v nichž žije nebo tyto podmínky mění podle svých potřeb tím, že do nich aktivně zasahuje. Obecně vlivy prostředí mohou jednání člověka věcně podpořit nebo mu být naopak překážkou, mohou jednání člověka přímo formovat a mohou mít také signální funkci (anticipačně vyvolávat určité jednání). (Kraus, Poláčková et al. 2001, s. 105)

Vzájemný poměr dědičnosti a prostředí v osobnosti člověka zůstává ještě stále otevřenou otázkou. Existuje mnoho pohledů na význam prostředí v procesu utváření jedince, kdy existují dvě teorie. Jedna uznává rozhodující roli prostředí a prakticky anuluje význam

dědičnosti a druhá přisuzuje klíčovou roli dědičným a vrozeným činitelům. (Čírtková, 2000, s. 68)

Člověk v daném prostředí, který je obklopen lidmi, jedná v určité situaci. Situaci rozumíme konkrétně vymezenou shodu vnějších okolností, která je časově limitovaná a během níž je jedinec vystaven působení konkrétních vlivů, na něž určitým způsobem reaguje. Lidé se nechovají podle toho, jaká situace objektivně je, ale podle toho jak si situaci interpretují. Různá interpretace a vnímání situace je podmíněno individuálními zvláštnostmi a to, věkem, vzděláním, profesí či pohlavím. Jde tedy o porozumění, výklad a interpretaci sociálního, materiálního a významového kontextu z hlediska zájmu volby specifických postojů a odpovídajícího chování. Každá situace může mít na jedince určitý efekt, kdy lze rozlišit situace na ovlivňující formování osobnosti, působící na pracovní výkon, umožňující realizovat zájmovou činnost, podílející se na stabilizaci či neurotizaci osobnosti a působící na utváření postojů. (Kraus, Poláčková et al. 2001, s. 143 - 145)

Pracovní prostředí je soubor činitelů, působících na činnost člověka v určitém prostoru nebo také soubor podmínek, za jakých se uskutečňuje pracovní proces. (Štikar, Rymeš a kol., 2003, s. 47) Existuje několik hlavních činitelů, které ovlivňují jedince v pracovním prostředí. Jsou jimi:

- Fyzikální prostředí – pracovní rizika, mikroklima, hluk, osvětlení, vibrace,
- sociální prostředí – vztahy uvnitř profesí, profesní role, mezilidské vztahy, styl řízení, sociální garance a perspektivy, typ organizace,
- účely a subjektivní cíle – jasnost pracovních výsledků a cílů, subjektivní mínění a význam práce, osobní odpovědnost,
- technická zařízení – uspořádání pracovních poloh, technologie,
- pracovní procesy – trvání práce, směnnost, schéma práce a odpočinku, typy pracovní zátěže, intenzita pracovní zátěže, časové rozložení pracovní zátěže,
- obsah práce – stereotypní či složité soubory pracovních úkolů, hlavní pracovní operace (pohybová činnost, komunikace), typy řízení a zpětná vazba, náklady na chyby,
- individuální charakteristiky – věk, pohlaví, zdraví, profesní příprava, výcvik, typ fyziologické konstituce a temperament, duševní schopnosti, vlastnosti osobnosti, pracovní motivace, zainteresovanost, pracovní ochota.

Při práci rozlišujeme řadu aspektů, kterými jsou: subjekt práce, objekt práce, pracovní proces, obsah práce, cíl práce, smysl a hodnota práce, výsledky práce, pracovní podmínky a pracovní prostředí. Činnost, která je vykazována v pracovním procesu, je regulována psychickými procesy (vnímání, myšlení), psychickými stavy a vztahy k okolí, motivací a psychickými vlastnostmi, schopnostmi a návyky. Činnost a chování rozlišujeme jako dva různé pojmy, kdy chováním neoznačujeme celek činnosti, nýbrž jenom její znaky, které jsou pozorovatelné zvnějšku. V činnosti je typická vázanost na cíl a na vnější, vnitřní a vztahové podmínky determinující změny (motivace, schopnosti, dovednosti, zkušenosti). (Štikar, Rymeš a kol., 2003, s. 13 – 19)

2 TYPOLOGIE OSOBNOSTI

Osobnost můžeme definovat jako dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby. Výraz chování zahrnuje procesy myšlení, emoce, rozhodování, tělesné činnosti, sociální interakci a další. (Drapela, 1998, s. 14) Podle Vágnerové (1997, s. 92) je osobnost jako duševní celek, charakteristický vnitřní jednotou a strukturovaností jeho dílčích složek, individuální specifičností, odlišností od jiných osobností a vývojovou kontinuitou. Pojem osobnost definuje kupříkladu také Nakonečný (1993, s. 46), který ji vyjadřuje jako organizovaný, dynamický a interindividuálně odlišný celek psychofyzických dispozic, determinující průběh a projevy psychických procesů. Podle J. Piageta se stává člověk osobností až ve věku kolem tří let, tedy v období, kdy u něho vzniká vědomí Já. S ohledem na různorodé teorie osobnosti, můžeme říci, že obecně nejvýznamnějšími znaky osobnosti jsou jedinečnost, výlučnost, neopakovatelnost a odlišnost od jiných osob.

Struktura osobnosti je relativně stálá, a přesto otevřena vůči formativním vlivům. Odráží to, co člověka charakterizuje, a to, čím se v proměnlivých okolnostech vždy v nějaké míře projevuje. Strukturou osobnosti rozumíme relativně stálé charakteristiky, které jsou dispoziční povahy, tvoří individuální základ pro chování a prožívání, které se v závislosti na situaci aktualizuje. (Čírtková, 2000, s. 60) Je také součástí prostředí, které ji v určité míře ovlivňuje a na které ona sama specificky působí. Osobnost ovlivňuje a utváří činitele, které můžeme rozdělit do tří skupin, a to vnitřní činitele (vývoj nervové soustavy, hormony, dědičnost a vrozenost), vnější činitele (vliv přírodního, kulturního a sociálního prostředí) a vlastní činnosti člověka. (Švingalová, 2006, s. 8- 12)

Existuje mnoho způsobů charakterizování osobnosti jedince a taktéž mnoho teorií od různých autorů. V následujících podkapitolách se zabýváme pouze vybranými typologiemi osobnosti. Soustředily jsme se tedy na typologii náchylnosti k agresi, konstituční typologii, emoční vlastnosti osobnosti a dispoziční typologii.

2.1 Typologie náchylnosti k agresi

Emocionálně reaktivní typ je typ, do kterého náleží většina agresorů. Je zde typická prchlivost, snadná vznětlivost či výbušnost a rychlý přechod k impulzivní reakci. Tyto osoby se nechají velmi snadno vyprovokovat, mají vysokou míru dráždivosti a náchylnosti k emocionálním reakcím, ztrácejí kontrolu nad svými reakcemi, často mívají špatnou náladu, jsou nedůtklivé, netrpělivé a nesnášenlivé. Lidé náchylní k emocionálním reakcím,

mají často strach ze selhání a často se cítí depresivně a jsou přecitlivělí na kritiku. U násilníků tohoto typu převažuje kombinace slabé inhibice agrese s extrémními antisociálními tendencemi. Osoby, řadící se do tohoto typu si vybavují myšlenky na agresi mnohem snadněji častěji než jiní lidé.

Instrumentální typ je typický pro osoby, které uplatňují agresi tehdy, chtějí-li vědomě uspokojit svoje potřeby, dosáhnout nějakého cíle, získat moc, postavení či respekt. Typickým představitelem je tyran ve skupině, který si v kolektivu vybere oběť a šikanuje ji. Tyto typy nejsou úzkostné, netrpí pocity méněcennosti, jsou sebejistí, jednají chladně, záměrně, takticky, promyšleně a často si sami agresivní scény aranžují. Tito jedinci často přesvědčují sami sebe, že jsou silní a mocní.

Násilníci nadměrně kontrolující svoje agresivní impulzy, jsou osoby, které jsou intenzivně puzeny k agresi, ale její jakékoli otevřené projevy potlačují. Svým okolím jsou vnímáni jako slušní a zdvořilí. Tito jedinci dlouho skrývají svůj vztek, přičemž vynakládají spoustu energie na jeho maskování. Po dlouhodobém zadržování hněvu, zášti a vzteku za jistých okolností přichází výbuch emocí a velmi intenzivní projev agrese. Po vyplavení zadržovaných emocí, se jedinec opět vrací k pasivnímu způsobu chování.

Dalším typem agresorů jsou **lidé mající potěšení z krutosti**. Je pro ně typické potěšení z ponižování druhého a při projevu strachu u obětí pociťují radost. Často si vynucují respekt a uplatňují extrémní kontrolu nad druhými.

Posledním typem je **psychopatická osobnost**, která se projevuje extrémně nápadným agresivním chováním, které se často opakuje. Je pro ně typická povrchnost, patologické lhaní, manipulace, absence pocitů viny, plytké emoce, nedostatek empatie, slabá kontrola chování, impulzivita, neodpovědnost, kriminální všestrannost. (Čermák, 1998, s. 69 – 75)

2.2 Konstituční typologie

Konstituční typologie vychází ze souvislostí mezi znaky tělesné stavby a psychickými vlastnostmi. Předpokladem je, že typické způsoby chování lze usuzovat z tělesných forem. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 22) Pojmem konstituce se rozumí utváření těla člověka nebo také jako všechny morfologické a funkční tělesné znaky. (Nakonečný, 1995, s. 140) Jako autora nejznámější koncepce konstituční typologie můžeme uvést německého

psychiatra E. Kretschmera, který rozčlenil a následně charakterizoval následující tři typy stavby těla:

Astenický typ, který můžeme označit také jako leptosomní, charakterizuje protažený vzrůst, úzká ramena a boky, dlouhé horní i dolní končetiny a celkově působí dojmem hubenosti, vytáhlosti a slabosti. Má vejčitý tvar lebky a malý obličej.

Na základě výše zmíněných konstitučních charakteristik a dle charakterových vlastností označujeme tento typ za **schyzothymní**. Tito jedinci jsou záhadní lidé se složitou povahou. Jde o uzavřené povahy, vážné, plaché, citlivé a podivínské. Jedná se o lidi plně rozporů, s intenzivním vnitřním životem, jsou spíše nepraktičtí, citově chladní a k sobě samému přecitlivělí.

Pyknický typ se vyznačuje sklonem k tloušťce, má měkký široký obličej, masivní krátký krk, zdůrazněné břišní proporce a krátké dolní i horní končetiny. Tohoto vzezření však začíná dosahovat pyknik až mezi 30. a 40. rokem věku. Pyknik je charakteristický také kulatou lebkou i obličejem.

Pro charakterové vlastnosti pyknického typu máme označení **cyklothym**. Tento typ povahy má dvě varianty, a to: častěji se vyskytující „vesele živí“ a méně četní „těžkopádně měkcí“. Obecně jde o společensky založené osoby, jejichž nálady kolísají mezi oběma uvedenými póly, s převahou jednoho, či druhého ladění. Tito lidé mají smysl pro humor, ale snadno se rozplácí, milují pohodlí a požitky, žijí realisticky, spíše přítomností, jsou otevření, sdílní, dobře adaptovaní a mají smysl pro užitečnost. Mají často dobrou náladu, vyhýbají se napětí a vzrušení a spíše vyhledávají klid.

Atletický typ disponuje silnou kostrou, plastickou muskulaturou, vyvinutým svalstvem, širokými rameny, mohutným hrudníkem, průměrnou až nadprůměrnou výškou, hrubým a kostnatým obličejem i lebkou a nápadné jsou zde relativně štíhlé nohy. Co se týče žen v tomto typu, oproti mužům mohou mít více podkožního tuku a vykazovat v obličejí i v tělesné stavbě typické mužské znaky.

Atletický typ označujeme jako **viskózní** charakter nebo také ixothym, který reprezentují osoby psychomotoricky klidné a pomalé, v extrémních případech těžkopádné a neobratné. Vykazují rozvážný a prostý způsob myšlení, malou citlivost a vzrušivost. Nejčastějším afektem je u nich explozivní zuřivost, převážně jsou flegmatictí, neteční, houževnatí, důkladní a bez fantazie a rozletu. (Nakonečný, 1995, s. 142 - 143)

Dysplastický typ je nápadný přílišným nebo nedostatečným růstem, nepravidelnou tělesnou stavbou, femininními formami u mužů a infantilními formami u žen. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 22)

2.3 Emoční vlastnosti osobnosti – temperament

Temperament představuje soustavu vlastností, které se projevují způsobem reagování člověka v různých situacích. Je patrný zejména ze způsobu vzniku a průběhu citových reakcí. Jeho charakteristiky lze vyčíst ze živosti mimiky, síly gestikulace, střídání emocí apod. Temperament člověka je biologicky podmíněn a patří k vrozené výbavě člověka, kdy zde je předpoklad malé proměnlivosti. (Čírtková, 2000, s. 62) Základ temperamentových vlastností je dán typem nervové vzrušivosti a subjektivně se projevuje jako způsob, kterým se člověk vyrovnává se změnami vnějšího i vnitřního prostředí. Temperament se úzce spojuje s vlastnostmi stavby a činnosti nervové soustavy, určuje povahu jedince a udává jednající osobnosti určitá specifika. Mezi základní temperamentové vlastnosti řadíme citlivost versus racionalitu, emoční senzitivitu, emoční modalitu a emoční dynamiku a tempo. Počátky vymezení temperamentových typů sahají až do dávné minulosti a v průběhu let se jím zabývalo mnoho osobností. Klasické vymezení, které užíváme dnes, vytvořili již řečtí lékaři Hippokrates a Galénos, kteří objevili souvislost mezi psychickými rysy. Temperament tedy dělíme na čtyři typy:

Sangvinik

U tohoto typu je převládající tekutinou krev a jsou zde charakteristické živost, pohyblivost, optimismus, veselost, přizpůsobivost, snadné vyrovnání se s těžkostmi, plynulá řeč, stálá aktivita, pestrost činností a zájmů, pružnost v chování, povídanost, otevřenost, schopnost podřídit se, bezkonfliktnost, smířlivost, povolnost, společenskost a oblíbenost, smělé vystupování, rychlé tempo práce, ale také mělkost citových zážitků, lehkomyšlnost, nestálost, sklon k rozptylování se, povrchnost, nedůtklivost, ovlivnitelnost či nízká sebekritika.

Flegmatik

U flegmatiků se předpokládá jako převládající tekutina hlen. Flegmatik je charakterizován jako pomalý, klidný, se stálými náladami a s nevýrazným projevem svých psychických stavů. Jeho přednosti jsou vyrovnanost, trpělivost, vytrvalost, rozvážený přístup, je schopný se velmi dobře vyrovnávat s dlouhodobou zátěží. Je přátelský, stálý, snášenlivý,

dokáže se ovládat, je samostatný a jen velmi těžko ovlivnitelný. Jako slabiny flegmatiků se uvádějí lhostejnost, pomalost, pohodlnost, nedostatek pracovního nadšení, sklon ke stereotypu, nedostatek aktivity, ve vztazích je málo přizpůsobivý, uzavřený a konzervativní.

Cholerik

Cholerik má v tekutinách převahu žluči, pro což je charakteristická rychlost, nevyrovnanost se sklony k prudkým citům a náhlým afektivním změnám. Jeho citové prožitky a reakce jsou velmi silné a hluboké, je živý, zásadový, vykazuje velké pracovní tempo, je iniciativní, podnikavý, energický a rychle přechází z jedné činnosti do druhé. Negativní stránkou této osobnosti jsou vlastnosti jako, explozivní hněvivost, mrzutost, snadné citové podráždění, věčná nespokojenost, netrpělivost, nesnášenlivost, vzdorovitost a impulzivita. S druhými lidmi mívá konflikty pro svou tvrdohlavost, panovačnost, agresivitu, urážlivost, neukázněnost, nadměrnou dominanci a neovladatelnost.

Melancholik

Převládající tekutina je zde černá žluč a jedinec s tímto temperamentem vykazuje charakteristiky, jako jsou, svědomitost, zodpovědnost, houževnatost, důkladnost, pečlivost, srdečnost, oddanost, věrnost, smysl pro povinnost, starostlivost, sklony hluboce prožívat i méně významné události. Jeho přednosti jsou v hlubokých, stálých a vytrvalých citech, ve vztazích bývá oddaný a věrný. Na druhou stranu pro melancholiky je typický pesimismus, sklon ke smutku, precitlivělost, roztržitost a úzkostné stavy. Mívá pomalé tempo, nedostatek odvahy, je pedantický a neschopný dlouhodobé zátěže. Často trpí nedostatkem odvahy, nejistotou, pocity méněcennosti, je také urážlivý, uzavřený a snadno zranitelný. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 18 - 20)

Temperament je také těsně spjat s charakterem, kdy temperamentové vlastnosti jsou více či méně kontrolovány a řízeny charakterem. Zajímavostí je, že čím vyšší je věk člověka, tím více jsou temperamentové vlastnosti ovlivňovány a překrývány vlastnostmi charakterovými. Úplná změna temperamentu v průběhu života však možná není. (Švingalová, 2006, s. 76)

Charakter je řídicí složkou osobnosti, nejvyšším regulačním činitelem v chování, jednání a prožívání, a také je ovlivňován emocionalitou a schopnostmi. Charakter není věcí vrozenou, ale začíná se utvářet po třetím roce života v procesu socializace, prostřednictvím výchovy a později sebevýchovy. Působením výchovy pronikají společenské požadavky, normy a kritéria chování do osobnosti člověka. (Švingalová, 2006, s. 74)

2.4 Dispoziční typologie

Dispoziční vymezení typů osobnosti a způsobu prožívání spojujeme často se jménem C. G. Junga, který postavil svou teorii typů na zaměření životní energie dovnitř nebo navenek a na základě tohoto zaměření, lze lidi třídit na introverty a extroverty.

Introvert je více zaměřen na sebe sama, má svůj vnitřní svět, má bohatou fantazii a představivost, vnější svět ho spíše obtěžuje, je uzavřený, nepřístupný, pasivní, nespolečenský, zdrženlivý, nedůvěřivý, v jednání je váhavý a má plno zábran. Bývají to lidé vážení, nedůvěřiví, dobře se kontrolující, opatrní a trpěliví. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 24 a 25)

Introverzi tvoří určité prvky, typické pro osoby této orientace a jsou to: Reaktivnost (přenechávají iniciativu ve společenských záležitostech a kontaktech druhým), rezervovanost (nedávají své emoce, prožitky a zájmy najevo a nejrady řeší své záležitosti sami), intimnost (dávají přednost trvalým a hlubokým vztahům), uvážlivost (v komunikaci dávají přednost psanému textu), poklid (drží se v pozadí a tíhnou ke klidným a tichým místům), nezávislost. (Čakrt, 2010, s. 18 a 19)

Extravert je více zaměřen navenek, na realitu, na objekty, je společensky založený, družný, nenucený, bezstarostný, otevřený, přístupný, čínorodý, závislý na mínění ostatních, myslí, cítí a jedná ve vztahu k vnějším okolnostem, je adaptabilní, prakticky založený a má rád změny. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 25)

Extraverzi vytváří šest složek, které jsou typické pro osoby této orientace a jsou to: Iniciativnost (podněcují společenské situace), expresivnost (s oblibou sdělují ostatním své názory a dávají najevo své emoce. Jsou hovorní, živí a optimističtí), vstřícnost, participativnost (rádi do svých činností zahrnují druhé a zároveň chtějí být zahrnováni do činností ostatních), energie a nadšení (rádi na sebe strhávají pozornost, vyzařují energii), společenskost a družnost (při spolupráci či komunikaci dávají přednost přímému kontaktu). (Čakrt, 2010, s. 17 a 18)

Extraverzi a introverzi však můžeme ještě podrobněji rozčlenit na čtyři typy podle hlavní duševní funkce, z nichž jedna představuje v osobnosti dominující profil. Jsou to myšlení, cit, vnímání a intuice.

Extravertně myšlenkový typ – má praktický vztah ke skutečnosti a jeho způsob myšlení není příliš pružný. Nebezpečím pro tento typ je možný fanatismus.

Introvertně myšlenkový typ – je charakteristický intelektuál, zajímá ho vytváření nových myšlenek, názorů a abstrakce pro něj znamenají více než fakta. Tito lidé bývají často považováni za arogantní podivíny.

Extravertně citový typ – je závislý na společenských konvencích a jeho citovost je spíše společenským postojem.

Introvertně citový typ – řídí se subjektivně založenými city, které bývají hluboké. Tito lidé dovedou být ale i krutí, melancholičtí, plaší a pro své okolí nesrozumitelní.

Extravertně vnímavý typ – představuje krajního realistu a nedokáže přijmout nic mimo vnímanou skutečnost.

Introvertně vnímavý typ – má vysokou senzitivitu a pociťuje něco, co se skrývá za vnímanými objekty.

Extravertně intuitivní typ – tento typ je více zaměřený na plány a možnosti než na přítomnou realitu.

Introvertně intuitivní typ – reprezentují ho snílci, umělci, mystici, pro které neexistuje realita, řídí se vnitřní intuicí a estetikou. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 26)

3 BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY STÁTU

Ozbrojené bezpečnostní složky plní obecné a speciální úkoly bezpečnostního charakteru, které vyplývají z bezpečnostní politiky státu, jako jsou ochrana celospolečenských zájmů a hodnot, ochrana fyzických osob, jejich životů, zdraví, lidské důstojnosti a majetku a právnických osob a jejich majetku. (mvr, © 2015)

Všichni zaměstnanci bezpečnostních složek státu, před přijetím do pracovního poměru, musejí prokázat svou vhodnost pro danou profesi. Musejí prokázat nejen fyzickou zdatnost, zdravotní a osobnostní způsobilost, ale i psychickou odolnost. Psychická odolnost a vhodnost pro výkon služby je prokazována psychotesty a následně i pohovorem s psychologem, který určí, zda je jedinec stabilní a po psychické stránce zdravou osobností. Po zvládnutí psychologické prověrky postupuje jedinec ke zkoušce fyzické zdatnosti. Vojenský výcvik a příprava vojáků je značně specifická a od fyzických testů policie a příslušníků vězeňské služby se liší podstatně větší náročností a podstupují tedy kurz základní přípravy a to po dobu tří měsíců. Fyzické testy policie a příslušníků vězeňské služby se skládají z člunkového běhu, běhu na 1000 metrů, celomotorického testu, kliků a tzv. sedů-lehů. Pro přijetí do služebního poměru musí budoucí policisté, vojáci i zaměstnanci vězeňské služby mimo výše zmíněné, složit také služební slib, kterým se zavazují, že budou vykonávat svou práci ve shodě s Ústavou České republiky, zákony a dalšími právními předpisy a zároveň činit vše nezbytné pro to, aby jednal v souladu s ustanoveními Kodexu. Služební sliby jsou u všech těchto složek obdobné. Pro příklad uveďme služební slib vojáků: *„Jako příslušník ozbrojených sil České republiky slibuji, že budu hájit zájmy České republiky a jejich občanů ve shodě se svým svědomím a přesvědčením a podle svých nejlepších schopností. Ve svém jednání se budu řídit právním řádem České republiky a předpisy ozbrojených sil. Budu sdílet, dodržovat a prosazovat hodnoty ozbrojených sil - odpovědnost, obětavost, odvahu, věrnost a čest. Budu plnit rozkazy velitelů a nadřízených a budu dbát na profesionální přístup k plnění svých povinností. Budu bránit svobodu a demokracii, v případě ohrožení vlastní nebo spojenecké země jsem připraven pro jejich obranu nasadit i svůj život.“* (mocr, © 2014) A služební slib policie: *„Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.“* (policie, © 2015)

3.1 Policie ČR

Policie České republiky je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor, jehož poslání spočívá ve službě veřejnosti, založené na úctě a respektu k lidským právům. Cílem Policie České republiky je především chránit bezpečnost osob a majetku, chránit veřejný pořádek, prosazovat zákonost, chránit práva a svobody osob a preventivně působit proti trestné činnosti. Policista a zaměstnanec Policie České republiky jsou při plnění úkolů policie povinni dodržovat pravidla zdvořilosti a dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní.

Základními hodnotami Policie České republiky je profesionalita, nestrannost, odpovědnost, ohleduplnost, bezúhonnost. Policie má také jisté závazky vůči společnosti, které jsou ukotveny v kodexu policie. Jsou jimi: prosazovat zákony přiměřenými prostředky s maximální snahou o spolupráci s veřejností, státními a nestátními institucemi, chovat se důstojně a důvěryhodně, jednat se všemi lidmi slušně, korektně, s porozuměním a respektovat jejich důstojnost, uplatňovat rovný a korektní přístup ke každé osobě bez rozdílu, při výkonu služby jednat taktně, korektně a vhodně uplatňovat princip volného uvážení, používat donucovacích prostředků pouze v souladu se zákonem; nikdy nezacházet s žádnou osobou krutě, nehumánně či ponižujícím způsobem, nést odpovědnost za každou osobu, která byla omezena Policií České republiky na osobní svobodě, zachovávat mlčenlivost o informacích zjištěných při služební činnosti, zásadně odmítat jakékoliv korupční jednání, zásadně se vyhýbat jakémukoliv jednání, které by mohlo být střetem zájmů. Příslušník policie by také měl nést osobní odpovědnost za svoji morální úroveň a svůj profesionální výkon a chovat se bezúhonně ve službě i mimo ni. (policie, © 2015)

Zákon o Policii České republiky dává policistům k plnění jejich úkolů různá oprávnění. K těm nejvýznamnějším patří omezení osobní svobody. Osoba omezená policistou na svobodě nesmí být podrobena krutému nebo ponižujícímu zacházení a nesmí s ní být zacházeno způsobem, který nerespektuje lidskou důstojnost. Dalšími oprávněními jsou například odebrání věci či zbraně, zastavení dopravního prostředku, vstoupení bez souhlasu uživatele do obydlí, vykázaní osoby z bytu nebo je také oprávněn použit při zákroku donucovací prostředek a zbraň, k jejichž používání byl vycvičen. Je oprávněn použit donucovací prostředek k ochraně bezpečnosti své osoby, jiné osoby nebo majetku anebo k ochraně veřejného pořádku. Výčet donucovacích prostředků vymezuje zákon č. 273/2008 Sb. takto:

- hmaty, chvaty, údery a kopy,
- slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek,

- obušek a jiný úderný prostředek,
- zastavovací pás, zahrazení cesty vozidlem a jiný prostředek k násilnému zastavení vozidla nebo zabránění odjezdu vozidla,
- vytlačování vozidlem,
- vytlačování štítem,
- vytlačování koněm,
- služební pes,
- vodní stříkač,
- zásahová výbuška,
- úder střelnou zbraní,
- hrozba namířenou střelnou zbraní,
- varovný výstřel,
- pouta,
- prostředek k zamezení prostorové orientace.

Policista je oprávněn použít tyto prostředky, jen jestliže je to nezbytné k překonání odporu nebo útoku osoby, proti které zakročuje a taktéž musí dbát na to, aby nezpůsobil osobě újmu nepřiměřenou povaze a nebezpečnosti jejího protiprávního jednání. (Česko, © 2008)

Co se týče postoje veřejnosti k policii, jejich postavení ve společnosti vyplývá ze zákona, ovšem sociální uznání a prestiž policejní profese je neformálním ukazatelem, o kterém si utváří obraz obyvatelstvo, na základě jejich chování a vystupování. Z titulu své profese ztělesňuje policista v řadě situací převážně omezování individuálních cílů ve prospěch veřejného pořádku, a jedním z aspektů jsou také obavy a strach, které se vážou na vnímání a pojmání role policisty. V současné době se ale předpokládá, že převažuje pozitivní postoj vůči práci policie. Zajímavostí jsou informace z výzkumů, které interpretuje Čírtková (2000, s. 224), ze kterých vyplývá, že ženy mají v průměru příznivější postoje k policii než muži, že mladší občané mají o policii horší mínění než starší, a že lidé s vyšším vzděláním mívají o policii v průměru horší mínění. Co se týče mínění policistů, velká část se domnívá, že veřejnost k nim chová spíše negativní postoje.

Při své profesi mívají policisté v průběhu jednání nespočet konfliktů, které můžeme rozdělit do tří skupin:

- zdroje konfliktů obecně přítomné a vyplývající z profesionální role policisty,
- zdroje konfliktů, které vyplývají z osobnosti a jednání policisty,

- zdroje konfliktů, které vyplývají z osobnosti a jednání občana.

Tyto konflikty bývají policisty prožívány jako situace náročné, zátěžové a sycené prvky pracovního stresu. Za obecně konfliktogenní prvky vyplývající z profese policisty jsou považovány tyto aspekty pracovní role:

- moment výkonné moci,
- sociální stereotyp o policii jako zdroji nepříjemností,
- moment frustrace vyvolané policejním jednáním,
- psychologický efekt ozbrojení policisty,
- psychologický efekt policejního stejnokroje.

Dále můžeme rozlišit také zvláštní zdroje konfliktů v policejní činnosti, které nevyplývají z obecných rysů policejní profese, nýbrž jsou spojeny s individuálními charakteristikami jednání, kdy jde o nedostatky v profesionálním projevu a vystupování, který se jeví jako postup nepřiměřený dané situaci. Mezi konfliktogenní prvky vyvolávající konflikty zvláštní povahy řadíme:

- Věk jednajícího policisty – v policejní profesi je souvislost mezi věkem a četností konfliktů prokázán, kdy výsledky výzkumu ukazují, že věkově mladší policisté se častěji dostávají do konfliktů a incidentů.
- Místo úředního jednání – je důležité určení neutrálního místa úředního jednání, jelikož je prokázán kupříkladu velký podíl agrese při jednání odehrávajících se v prostorách bydliště zúčastněných osob, z důvodu pudového chování jako reakce na narušení teritoria.
- Zákroky v přítomnosti nezúčastněných osob – kvůli přítomnosti třetích, nezúčastněných osob, se může jedinec, se kterým je vedeno policejní jednání, projevovat agresivně, arogantně a odmítavě, což může jednání značně zkomplikovat.
- Snížený práh frustrační tolerance – při kumulované zátěžové situaci dochází ke snížení frustrační tolerance, což má za následek popudlivé a podrážděné reagování na jinak běžné situace. Ovšem policista je z titulu své profese povinen kultivovat svou individuální odolnost na zátěž.
- Nezdvořilost a nepřátelský tón.
- Protiagrese a zneužívání moci – protiagrese vyjadřuje opětovanou agresi, vyvolanou a podněcovanou vnímáním násilí a útočnosti v projevech druhého. U příslušníků policie je doporučována protiagrese převážně jako poslední způsob řešení situace, jelikož tento způsob reakce, velmi pravděpodobně vyvolá reprodukovanou

agresi protějšku, čímž se agresivní projevy stupňují a mohou vyvrcholit odporem proti zákroku a následně použitím donucovacích prostředků.

- Neochota poskytovat informace – míní se tím malá vstřícnost některých policistů podat občanovi vysvětlení, která často souvisí s představou, že kdo má určitá oprávnění či moc, není povinen poskytovat vysvětlení či zdůvodnění svého jednání. (Čírtková, 2000, s. 223 – 236)

Síla, odvaha, neohroženost, nebojácnost, ochrana, bezpečnost, spravedlnost, ale také třeba povrchnost, namyšlenost, korupce, násilí. Tyto asociace se nám možná vybaví při slově policista. Ať už pohlížíme na strážce zákona jakkoli kriticky, uvědomme si, že je to jak fyzicky, tak psychicky velmi náročné povolání, při kterém se vyskytuje mnoho náročných a stresujících situací, které musejí zvládnout jako profesionálové.

3.2 Vězeňská služba ČR

Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem, jejímž posláním je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznice a detenční ústavy, střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby, prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění. Provádí také výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody, vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody, provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání těchto osob a také vede jejich evidenci. Ve stanoveném rozsahu objasňuje a prověřuje trestné činy osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence a podílí se na předcházení a odhalování trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců zařazených k výkonu práce ve Vězeňské službě spáchané při výkonu služby nebo při plnění pracovních úkolů. (Česko, © 1992)

Co se týče organizace a řízení Vězeňské služby, zajišťují je vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňské služby. Úkolem Vězeňské stráže jsou některé již výše zmíněné kompetence, kterými jsou především předvádění a eskorta osob, střežení vazebních věznic, věznic, ústavů pro výkon za-

bezpečovací detence. Justiční stráž pak zajišťuje především pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství, ministerstva a v jiných místech jejich činnosti. Správní služba rozhoduje ve věcech správního řízení a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Pověřené orgány Vězeňské služby mají postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence a náleží jim též oprávnění používat podpůrné operativně pátrací prostředky. (Česko, © 1992)

Zacházení s odsouzenými vychází z principů restorativní justice, jejímž cílem je dosáhnout toho, aby si pachatel uvědomil odpovědnost za své činy, snažil se o napravení jejich důsledků a po vykonání trestu se začlenil do společnosti jako řádný občan respektující právní normy. Příslušník je povinen jednat s osobami ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody vážně a rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem a působit k naplňování účelu výkonu. Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, ale i důstojnosti své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem. Při služebním zákroku je příslušník oprávněn použít domluvy, výzvy nebo varování k dosažení účelu zákroku. (Česko, © 1992)

Stejně jako policisté i vězeňská služba je ozbrojenou jednotkou a je oprávněna, pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, použít donucovací prostředky, a to, proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu, či narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách věznice či v budovách soudů. Donucovacími prostředky, které mohou příslušníci vězeňské služby použít, vymezuje zákon č. 555/1992 Sb. takto:

- hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany,
- předváděcí řetízky,
- pouta,
- poutací popruhy,
- pouta s poutacím opaskem,
- slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek,
- obušek nebo jiný úderný prostředek,

- služební pes,
- vodní stříkač,
- zásahová výbuška,
- expanzní zbraně,
- úder střelnou zbraní,
- hrozba střelnou zbraní,
- varovný výstřel,
- vytlačování štítem,
- vytlačování vozidlem,
- prostředek k zamezení prostorové orientace.

Vzhledem k tomu, že i práce vězeňského dozorce je fyzicky i psychicky náročná a při své práci přicházejí do různých konfliktů, často musí pod nátlakem emocí jednat a rozhodovat spravedlivým a zákonným způsobem. Na tyto náročné a zátěžové situace pracovníky vězeňské služby připravují na Akademii Vězeňské služby ČR. Hlavním úkolem této akademie je příprava a následné vzdělávání všech nových zaměstnanců vězeňské služby. Délka základní odborné přípravy činí 8, respektive 9 týdnů. Základní odbornou přípravu ročně absolvuje cca 900 zaměstnanců a specializačních kurzů se ročně účastní téměř 2000 zaměstnanců. (vsqr, © 2012)

Rády bychom se však ještě zaměřily na soudobé zacházení s vězni a chování vězeňské služby. Chování vězeňské služby k vězňům je regulováno českou legislativou, která vymezuje jejich práva a povinnosti. Péče o vězně a chování dozorců k nim se postupem času mění a stává se čím dál více humánnějším. Otázkou ale je, zda humánnější zacházení a postupy vůči vězňům jsou opravdu tak efektivní jak bychom si představovali. Na tuto otázku odpovídal před lety generální ředitel vězeňské služby ČR plk. JUDr. Zdeněk Karabec, CSc. s jasným názorem, že toto je ta správná cesta, a že humánní přístupy k lidem, kteří se sami chovají nehumánně, tedy k pachatelům trestných činů, je projevem vzdělaného názoru, který je součástí ochrany lidských a občanských práv. (České vězeňství č.1/1993 s. 3 a 4)

Bohužel i přes velké snahy nejit cestou násilí, ale cestou humánního přístupu, kriminalita v naší společnosti neubývá a ba naopak české věznice jsou stále plnější. Dnes již bývalý ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil uvedl v časopise České vězeňství, že podíl recidivistů na celkové vězeňské populaci v ČR patří v rámci Evropy k nejvyšším. Těžko

řící, zda je chybou příliš vlivný přístup k pachatelům trestné činnosti nebo zda je málo personálu, který by se odsouzeným věnoval ještě intenzivněji a zabránil tak případné recidivě.

3.3 Vojenská služba v AČR

V České republice přestala být před 11 lety povinná základní služba v armádě. Tato povinnost skončila všem mladým mužům téměř po 140 letech. Tehdejší prezident České republiky Václav Klaus podepsal 18. listopadu 2004 zákony, které ruší povinnou základní službu v Armádě České republiky. Horní komora Parlamentu České republiky schválila 4. listopadu 2004 vládní předlohu, která ruší povinnou vojnu v českých zemích a umožňuje vytvoření profesionální armády. Senát následně schválil také zrušení civilní služby. K 1. listopadu 2004 sloužilo v 35 posádkách 1879 vojáků v základní a 166 vojáků v náhradní službě. Od roku 2005 je česká armáda plně profesionální. Poslední vojáci v základní službě odešli do zálohy 22. prosince 2004. Po profesionalizaci se počet příslušníků armády zredukoval na 35 000 osob – 26 200 vojáků z povolání a 8 800 občanských zaměstnanců. (acr, © 2014)

V dnešní době je tedy stát se vojákem dobrovolnou volbou a může se jím stát v podstatě každý, kdo splňuje zákonné podmínky pro povolání do služebního poměru. Mimo podmínky jako jsou české občanství, trestní bezúhonnost či zdravotní způsobilost, musí budoucí voják splňovat i přísné parametry fyzické zdatnosti. Každého nového vojáka z povolání čeká na úplném začátku před povoláním psychicky a fyzicky náročný tříměsíční kurz základní přípravy. Tento kurz je rozdělen do čtyř fází, kdy každá z nich je zakončena postupovou zkouškou a zahrnuje v sobě to nejdůležitější z tzv. vševojskové přípravy, a to od základní teorie až po praktický výcvik. Obsahuje pořadovou a tělesnou přípravu, základní řády, ochranu proti zbraním hromadného ničení a také spojovací, střeleckou, taktickou, topografickou a zdravotnickou přípravu. V průběhu výcviku uchazeči absolvují osmkrát nepřetržitý vojenský výcvik bez možnosti opuštění prostoru kasáren. Po úspěšném absolvování kurzu je voják následně na základě rozhodnutí přeložen na konkrétní místo u konkrétního vojenského útvaru či zařízení a tímto se stává jedinec oficiálním zaměstnancem AČR. Do služebního poměru je voják povolán na dobu určitou, a to podle potřeb ozbrojených sil, ovšem obvykle to jsou čtyři roky. (kariera.army, © 2013)

Mimo možnost stát se profesionálním vojákem je zde ještě možnost uplatnit se jako příslušník aktivní zálohy. Aktivní záloha je součástí zálohy našich ozbrojených sil a využívá se především pro doplnění ozbrojených sil ve válečném stavu, ale i při nevojenských

krizových situacích, aby bylo ochráněno zdraví osob, zabráněno škodám na majetku a odstraněny následky pohrom. Tyto jednotky jsou zřizovány za cílem mimo výše zmíněné také jako důvod neztratit kontakt mezi civilní společností a armádou a využít zájem občanů a bývalých příslušníků AČR aktivně se zapojit do činnosti armády. (kariera.army, © 2013)

Všichni vojáci z povolání i vojáci v aktivní záloze se musejí řídit etickým kodexem, který vyjadřuje tradiční vojenské hodnoty a to: Odpovědnost a smysl pro povinnost (Představuje respektování a dodržování zákonů, nařízení a rozkazů. Významným projevem odpovědnosti je samostatnost, iniciativa a tvořivý přístup jedince.). Dále je to obětavost (představuje především správné řazení priorit, pro vojáka musí být zájmy celku nadřazeny jeho individuálním zájmům), odvaha (představuje odhodlání, morálně-volní a duševní sílu dělat to, co je správné, i v případě možných nepříznivých následků a okolností), věrnost (znamená být oddán zemi a armádě, která ji brání) a čest (je završením etických hodnot v armádě a propojuje všechny hodnoty, které jsou obsaženy v Kodexu etiky vojáka). Účelem tohoto Kodexu je podporovat žádoucí chování vojáků tak, aby svědomitě a řádně konal službu podle svých sil, znalostí a schopností. (mocr.army, © 2014)

Armáda české republiky je hlavní složkou ozbrojených sil ČR a jejím hlavním posláním je co nejefektivnější a nejlepší zabezpečení obrany území ČR. Od roku 2005 je Armáda ČR profesionální a vojáci tedy mají službu jako povolání a dostávají za ni řádný plat, ovšem branná povinnost nezanikla a stát může muže povolat v případě ohrožení země.

V poslední době se často v médiích spekuluje o návratu povinné základní vojenské služby a to dokonce i pro ženy, což vyvolalo ve společnosti relativně velký rozruch. Ovšem článek ministerstva obrany tuto fámou rezolutně odmítá a připouští změnu pouze v představení odvodního řízení a povinné přípravy vojáků v záloze před vyhlášení stavu ohrožení státu. Odvody a povinná příprava vojáků v záloze, ovšem neznamenají znovuzavedení základní vojenské služby v dřívějším pojetí. Vlastní odvodní řízení je správní úkon, při kterém odvodní orgán rozhoduje o schopnosti nebo neschopnosti občanů k vojenské službě. Odvodní řízení se nepředpokládá jako povinné pro všechny občany, ale pouze pro občany mladších ročníků narození nebo vybraných odborností podle potřeb ozbrojených sil České republiky. (mocr.army, © 2014)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro realizaci našeho výzkumu jsme zvolily kvalitativní přístup, a to z důvodu porozumění zvolené problematice takovým způsobem, jakým ji chápou samotní aktéři, a tak získaly pohled z perspektivy subjektu. Bylo pro nás důležité objasnit názory, pojmy a určité vztahy v námi zvolené problematice u zvolených subjektů. Na základě těchto aspektů se jevil jako ideální způsob k získání potřebných informací hloubkový rozhovor.

Podstatou kvalitativního výzkumu je kontextuálně zakotveně a do hloubky prozkoumat široce definovaný jev a následně o něm přinést maximální množství informací. Po získání dostatečného množství dat pátráme po určitých pravidelnostech, které se v datech vyskytují. Tento přístup užíváme k odhalení a porozumění podstaty jevů nebo k získání nových a neotřelých názorů na jevy již známé. Teorie vzniklé za těchto podmínek však není možné globalizovat. Jsou platné pouze pro daný vzorek, na kterém byla data získána. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 24 a 25)

Za pomoci polostrukturovaného rozhovoru jsme se snažily u vybraného výzkumného souboru specifikovat problematiku proměny chování po udělení určité moci jednat a rozhodovat o druhých lidech. Samotný rozhovor je koncipován do několika tematických okruhů, které obsahují dílčí otázky. Než jsme se však dostaly k samotným rozhovorům, bylo nutné si stanovit hlavní a dílčí výzkumné cíle, se kterými následně také korespondují zvolené výzkumné otázky a nezbytnou součástí je i stanovení výzkumného problému, který vychází a je formulován z výzkumného cíle. Dle Švaříčka a Šedřové (2007, s. 64 a 65) výzkumný problém značí jasné pojmenování toho, čemu se budeme ve výzkumu věnovat. Je to něco, co se odehrává v sociální realitě a ve svých důsledcích je to pro nás problematické. Jeho správná definice by měla problém formulovat jako proces nebo akci. Měl by také splňovat kritérium, které omezuje definici problému pouze na podobu oznamovací věty. V této diplomové práci jsme tedy výzkumný problém stanovily takto: Agresivní chování pracovníků bezpečnostních složek státu v kontextu práce s lidmi.

4.1 Stanovení výzkumných cílů

Jak jsme již výše zmínily, pro následný výzkum bylo nezbytné stanovit výzkumné cíle. Hlavním cílem diplomové práce je tedy specifikovat změny v chování, způsobené přidělením kompetence rozhodovat a jednat s druhými lidmi. Dílčí cíle výzkumu jsme následně formulovaly takto:

1. Zjistit, jak se mění charakter a projevy manipulace ve vztahu k přiděleným kompetencím.
2. Zjistit, jakým způsobem řeší dotazovaní ve službě náročné situace
3. Zjistit, jak se promítá typologie jedince do chování a jednání.
4. Zjistit jakým způsobem filtrují dotazovaní negativní vliv výkonu služby na svoji osobnost.

4.2 Specifikace výzkumných otázek

Výzkumné otázky představují zúžení a konkretizování výzkumného problému a tvoří jádro výzkumu. Podmínkou výzkumných otázek je jejich soulad se stanovenými cíli a problémem. Ve výzkumu jsou tyto otázky podpůrnou částí, při jeho vedení a při dosahování kýžených výsledků. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 69) Hlavní výzkumnou otázku jsme definovaly takto: Jak se mění chování jedinců přidělením kompetence rozhodovat a jednat s druhými lidmi?

Dílejší výzkumné otázky jsme pro potřeby výzkumu specifikovaly takto:

1. Jakým způsobem se mění charakter a projevy manipulace ve vztahu k přiděleným kompetencím?
2. Jakým způsobem řeší dotazovaní ve službě náročné situace?
3. Jakým způsobem se promítá typologie jedince do chování a jednání?
4. Jakým způsobem filtrují dotazovaní negativní vliv výkonu služby na svoji osobnost?

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je konstruován teoreticky a vybíráme ho vždy s ohledem na náš problém. Výběr tedy odvozujeme od toho, jakým způsobem je definován výzkumný problém a výzkumné otázky. Cílem výzkumného souboru je reprezentace určitého problému, což v našem případě znamená takový vzorek, který splňuje kritérium příslušnosti bezpečnostních složek státu, kde problematikou zkoumání jsou změny jejich chování za určitých podmínek. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 72 a 73)

Námi zvolený výzkumný soubor se skládá ze tří mužů, kteří naplnili naše požadavky potřebné k provedení výzkumu. Požadavky na respondenty byly následující:

- příslušnost a několikaletá praxe v některém z bezpečnostních složek státu,

- souhlas k poskytnutí rozhovoru.

Následně jsme výzkumný vzorek obohatily ještě o manželky těchto mužů, abychom zkoumanou problematiku výzkumu podpořily i jiným pohledem. Pro tento vzorek byly požadavky následující:

- manželka znala svého muže již před nástupem do služby,
- souhlas k poskytnutí rozhovoru.

Výzkumný soubor byl vybrán a kontaktován na základě známosti s pracovníky a také za pomoci metody sněhové koule, což je metoda, při níž získáváme kontakty na další osoby, které by splňovaly naše požadavky od již získaných respondentů. (Miovský, 2006, s. 131 a 132)

4.4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsme pro naše účely zvolily hloubkový rozhovor, což je nejčastěji používanou metodou v kvalitativním výzkumu. Díky této metodě můžeme porozumět pohledu jiných lidí, aniž bychom jejich pohled omezovali výběrem položek v dotazníku. Hloubkový rozhovor lze upravit podle potřeb do tří základních skupin, a to na nestrukturovaný, polostrukturovaný nebo strukturovaný. My jsme zvolily polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek. (Miovský, 2006, s. 157)

Rozhovor je tedy strukturován do pěti tematických okruhů, korespondujících se zvolenými výzkumnými otázkami a které dále obsahují dílčí otázky. Jednotlivé okruhy jsme stanovily takto:

1. Kompetence a pocit moci
2. Chování a jednání
3. Náročné situace
4. Typologie jedince
5. Vlivy výkonu služby

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V sociálních vědách existuje řada již zavedených designů, mezi které patří např. etnografie, biografie, případová studie, akční výzkum, evaluační studie či zakotvená teorie. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 83) My jsme zvolily techniku zakotvené teorie, která nejvíce vyhovovala našim potřebám při analýze výzkumu.

Výzkumná část probíhala na základě telefonické domluvy v domácím prostředí dotazovaných. Rozhovory probíhaly v rozmezí od 13. března do 23. března 2015, a to v obcích okresu Třebíč, Kraje Vysočina.

5.1 Charakteristika výzkumného souboru

Pro přehled a úplnost následně uvádíme stručnou charakteristiku výzkumného souboru. Vzhledem k tomu, že rozhovory byly anonymní, uvádíme pouze taková data, ze kterých není možno dotazované identifikovat.

Dotazovaný č. 1

Dotazovaný č. 1 je muž, kterému je 39 let a slouží u Policie České republiky. Pro naše výzkumné účely dále označován zkratkou P (policista). Délka jeho výkonu služby u této bezpečnostní složky činí 7 let. Současně pro nás byla důležitá i výpověď, kterou nám poskytl manželka respondenta, kterou jsme pro naše výzkumné účely označily zkratkou MP (manželka policisty).

Dotazovaný č. 2

Dotazovaný č. 2 je taktéž muž, kterému je 54 let a sloužil jako voják z povolání u Armády České republiky. Dále označován zkratkou V (voják). Délka jeho výkonu služby u této bezpečnostní složky činila 30 let. Následně také probíhal rozhovor s manželkou dotazovaného č. 2, která byla pro naše výzkumné účely označena zkratkou MV (manželka vojáka).

Dotazovaný č. 3

Stejně tak jako první dva dotazovaní byli muži, i třetí dotazovaný je mužského pohlaví. Jeho věk je 29 let a slouží 8 let jako vězeňský dozorce u Vězeňské služby České republiky. Dále označován zkratkou VD (vězeňský dozorce). Pro naše výzkumné účely proběhl taktéž rozhovor ještě s manželkou dotazovaného č. 3, pro kterou následně užíváme označení MVD (manželka vězeňského dozorce).

5.2 Analýza dat

Jak již jsme výše avizovaly, data budou analyzována za pomoci techniky kódování v rámci analytického aparátu zakotvené teorie. Zakotvená teorie se skládá ze tří druhů kódování a to: otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. (Strauss a Corbinová, 1999 cit. podle Švaříček a Šeďová, 2007, s. 211)

Otevřené kódování

Nejdříve byl text rozebrán na jednotky, kdy jednotkou může být slovo, věta či odstavec a následně jim je přidělen nějaký kód. Kódem rozumíme jméno nebo označení, které nějakým způsobem vystihuje určitý typ a odlišuje jej od ostatních. Vystihuje tedy jednotlivé sekvence a reprezentuje určitý jev či téma. (Švaříček a Šeďová, 2007, s. 211 a 212) Na základě seskupování dílčích pojmů, nám začaly vznikat kategorie, které k sobě následně vážou různé podskupiny pojmů, které nazýváme subkategoriemi. Díky konceptualizaci a opětovnému skládání zjištěných údajů novými způsoby jsme z deskriptivní roviny přešly do roviny hledání nějakého jevu, který nám zůstal při pouhé deskripci skryt. (Miovský, 2006 s. 228 a 229)

Na základě rozhovorů a následné transkripce, jsme zanalyzovaly údaje do čtyř hlavních kategorií, které zaštitují další subkategorie. Hlavními kategoriemi jsou:

- Následky
- Náročné povolání
- Jedno s druhým
- Takhle to mám já

Následně jsou jednotlivé kategorie představeny a doplněny o vlastní interpretaci odpovědí.

Kategorie č. 1 – Následky

Každé povolání, respektive každá zkušenost, ať už je v souvislosti s pracovním procesem či není, člověka určitým způsobem změní. Každý z dotazovaných potvrdil určité „následky“, ve smyslu změny uvažování a následného chování, způsobené výkonem služby. A právě tato tvrzení, byla podpořena i výpověďmi manželek dotazovaných, které určitou prevalencí těchto „následků“ potvrzují. Následující dvě subkategorie s názvem

Jak nás to změnilo a Víc hlav, víc ví, představují skutečnost existence proměny pracovníků bezpečnostních složek státu po určité době výkonu služby.

Subkategorie č. 1 – Jak nás to změnilo

Při zkoumání vlivu výkonu služby na osobnost jedince, se dotazovaní shodli na tom, že výkon služby člověka zcela jistě změní a má určitý dopad na jejich myšlení a chování.

(V): „*No tak jako určitě, něco v člověku jako zůstane...přenáší ty věci různý z toho povolání...je to návyk třeba na pořádek...člověk se naučí skutečně si věci utřídit, rozhodnout se. A automaticky to přenášíte doma.*“ Co se týče vlastní osoby, voják viděl svou transformaci na základě výkonu služby spíše v pozitivním slova smyslu. Při jeho výpovědi je patrný jistý odstup a životní nadhled, který si vysvětluje především tím, že když už člověk ze služby odejde, připouští si a myslí už jen na to dobré, co mu služba dala.

(P): „*...každé povolání utváří nějak člověka a každé povolání člověka mění. Rozhodně to má vliv na psychiku, člověk poznává život i z jiných stránek a určitě, určitě spíš z té negativní strany, to určitě se podepisuje na jeho myšlení.* Naopak policista vidí vlivy výkonu služby jako především negativní jev, se kterým se musí stále vyrovnávat.

(VD): „*Jsem si vědom transformace, ano...určitě mě změnil. Nevím jestli negativním způsobem...možná negativním...Člověk je takovej opatrnější, i mimo službu...protože ví, jaký lidi můžou bejt.* Vězeňský dozorce je díky výkonu služby vůči ostatním lidem značně skeptický a to i mimo areál věznice, což zdůvodňuje tím, že ve službě kolem sebe neustále vidí zlé, bezpáteří, falešné, bezohledné a zákeřné svěřence.

Do tématu vlivu výkonu služby na osobnost jedince, nám zasáhlo i téma vlivu kompetencí a moci na osobnost.

(V): „*...nikdy jsem to já si myslím nebral jako, že já mám moc, i když asi někdy jsem to použil zase. Jo.* Dále hovoří o velké pokoře vůči použití moci k násilí. (V)...*jako že to nejsou, jako, že já mám moc teď a já vás všechny zabiju a podobně. Všechno je to otázka výcviku totiž.* O vojácích, kteří se účastnili misí, hovoří takto: *Můžu říct z jejich zkušenosti, že jsou velice pokorní tady k tomu...*

Při otázce, jak se cítí při pomyšlení, že má moc jednat a rozhodovat o druhých lidech. (P): *No todlensto rozhodně neřeším, vycházím z toho, co mi říká zákon.* S jasným a rozhodným

tónem naprosto nepřipouští, že by někdy využil svoje kompetence a svou moc k jiným účelům, nežli k pracovním povinnostem ve výkonu služby.

(VD): *No, já nad tím moc se nezamýšlím. Já musím jednat podle zákona a samozřejmě dbám na dodržování toho, aby zákon byl dodržovanej. Stejně jako policista, i vězeňský dozorce nepřipouští zneužití přidělené moci. Mimo záznam, který byl s vězeňským dozorcem pořizován, se ale k výjimečnému zneužití svých pravomocí přiznává: Tak někdy vás ti odsouzení prostě zkoušíjou a dělají z vás blbca. Tak jim prostě musím ukázat meze a právě nejlíp preventivně, aby věděli, že to nemaj ani zkoušet. Mám tam takovýho jednoho hajzla, kterej si to prostě zaslouží...bejt řezanej i za nic.*

Subkategorie č. 2 – Víc hlav, víc ví

Když dotazovaní hodnotili, jaké sami na sobě pozorují změny, chtěly jsme jejich subjektivní názor obohatit i o názor blízkého člověka, se kterým se znali již před nástupem do výkonu služby. Protože přeci jenom, víc hlav, víc ví. Ve všech třech případech to byly manželky dotazovaných, které se k potencionální změně svých manželů vyjadřovaly takto:

(MV): *„Tak určitě ho to změnilo. Ze začátku bejval docela nervní z tý práce a ledaco ho doma jako rozhodilo. Museli jsme na něj bejt...prostě jako v pohodě. Teďka, postupem času je určitě rozhodnější, mnohem sebevědomější a dokáže si dupnout. Když to srovnávám, teď bych řekla, že je vyrovnanější a klidnější.“* Manželka zde potvrzuje i výrok dotazovaného. Stejně jako dotazovaný, vidí jeho transformaci v průběhu výkonu služby především pozitivně, ač přiznává, že ze začátku to bylo náročné.

(MP): *„Tak já si myslím, že práce policisty ho změnila k pozitivnímu. Svoji práci bere dosti zodpovědně, je pracovitý, práce ho baví a přivedla ho k mnohem větší spolehlivosti. Přijde mi, že má mnohem větší životní nadhled a váží si i drobných denních záležitostí.“* V tomto případě, je zajímavé pozorovat, že i přestože policista vidí změnu následkem výkonu služby negativně, jeho manželka změnu vidí v pozitivním světle. Zde jde vidět, že dotazovaný si nechává negativní prožitky pouze pro sebe, vyrovnává se s nimi vnitřně a doma je neventiluje. Očividně se snaží, aby negativní dopady povolání, které ho zasáhly, nijak neovlivnily jeho rodinu. Na druhou stranu policista považuje svoji rodinu při svém povolání jako nepostradatelnou. (P): *„Pro práci policisty je rodinné zázemí hodně důležitý, je to psychicky hodně náročná práce. Takže řekněme, že, rodina, zázemí blízkých, je pro práci policisty velmi důležitá, protože přijde z práce psychicky vyčerpanej a velice se mu hodí, když přijde domů a může tyhle problémy vypustit z hlavy a věnovat se rodině.“*

(MVD): „Takže já bych řekla, že určitě se změnilo. Změnilo se tím stylem, že teď je takovej jako...hm...víc podezřívavej vůči ostatním lidem neznámým. To rozhodně. Pak bych řekla, že je takovej jako tvrdší, co se týče jednání s problematickými osobami a hm...a dost jezdí psychicky vyčerpanej. Potřebuje potom klid a neprudit.“ Manželka zde potvrzuje to, co nám v rozhovoru sdělil i dotazovaný, který svou transformaci taktéž viděl ve větší obezřetnosti a nedůvěřivosti. Manželka však ještě přidala fakt, že jeho chování se stalo vůči problémovým osobám hrubším.

Dílčí shrnutí: U policisty, jsme nezaznamenaly žádnou vyloženě negativní transformaci v chování, která by souvisela se vznikem násilnějšího, agresivního, mocenského či hrubšího chování. Ovšem vězeňský dozorce a voják se k občasnému či výjimečnému zneužití svých pravomocí přiznali. Co se týče následků těchto náročných povolání, kromě policisty, který následky vidí jako negativní, se ostatní vyjadřovali spíše kladně.

Kategorie č. 2 – Náročné povolání

Fyzická i psychická náročnost námi vybraných povolání je bezesporu prokazatelná a potvrzují to i sami dotazovaní. V následujících subkategoriích s názvy „Jak to všechno zvládnout“ a „Náročné situace“ přiblížíme, jakým způsobem se dotazovaní vyrovnávají, jak prožívají a jak pohlíží na stres, psychickou náročnost a náročné situace, které doprovází jejich povolání.

Subkategorie č. 1 – Jak to všechno zvládnout

Otázku jak to všechno zvládnout a jak se vůbec vyrovnat se stresem a psychickou náročností výkonu služby jsme pokládaly všem dotazovaným a jejich výpovědi byly následovné:

(V): „Fyzická práce. Opravdu fyzická práce, turistika...Nejlepší odreagování. Nebo do posilovny...máte možnost v pracovní době a člověk to opravdu ze sebe dostal a nenosí to dom potom hlavně.“ Potom, když už je nejhůř a aby si člověk „neupouštěl páru“ na ostatních, je lepší podle dotazovaného využít metodu...(V): „tak tady máš skříň, tak rozkopej ty dveře a dostaň to ze sebe.“ U vojáka je tedy vidět preference především fyzického rázu. Objevuje se náznak agrese, jako uvolnění stresu při náročných situacích.

Policista viděl svou schopnost vyrovnávat se s psychickou zátěží díky základní odborné přípravě a kurzům psychologie. (P): „tak díky tomu, že před nástupem do mého výkonu

služby jsme měli ZOPKU a taky psychologii, která se tam probírala, a dokonce jsem absolvoval nějaký kurzy psychologický.“ V neposlední řadě, je ale také velkou podporou existence rodinného zázemí. (P): „...je důležité, když přijde člověk domů a má tam tu rodinu, ty blízký, kteří...o které se může opřít.“ U policisty zaznamenáváme odbornější dohled nad zvládnáním vlastních emocí a to za pomoci psychologie, kterou na sobě aplikuje na základě znalostí získaných z kurzů psychologie, které absolvoval. Jako podpůrný element ale vnímá i svoji rodinu a toto zázemí bere jako naprosto nezbytné ke zvládnání psychické zátěže.

(VD): „No nevím jak se s tím vyrovnávám...no mám nějaký koníčky. Pro mě manželka v neposlední řadě a více méně rodina no.“ Vězeňský dozorce spíše rozpačitě hledal odpověď na otázku, jak se vyrovnává se stresem a psychickou zátěží. Následně však preferoval jako zdroj klidu a vyrovnanosti své koníčky, manželku a celkově rodinu.

Subkategorie č. 2 – Náročné situace

Co se týče náročných situací ve výkonu služby, zaměřovaly jsme se na pocity a celkové prožívání dotazovaných. Porovnávaly jsme také, jak zvládali tyto situace na začátku výkonu služby a následně po určité době výkonu služby. Na otázku jak jste prožíval a jak jste jednal v náročných situacích na začátku výkonu služby, zazněly následující odpovědi:

(V): „Byl jsem nervní, vzteklej, jo úplně nervózní, že se něco nepovede...A řval jsem na lidi. A to jsem uměl teda.“

(P): „To je jednoduchý, každý člověk se učí a postupem let si zažívá jednotlivé postupy a víc se v jednotlivých situacích orientuje než na začátku, kdy je přece jenom, co si budem povídat, po chvílce na škole, po nástupu do služby je přece jenom nesvůj. Musí se řídit staršími, na základě pokynů starších kolegů, musí sledovat co a jak. Člověk si to okoukává, více se seznamuje se zákony, více do nich dokáže proniknout.“

(VD): „Tak takovejch vyhrocenejch situací bejt nemohlo, protože...protože samozřejmě pokud...pokud jsem nebyl dlouho...nebo patřičnou dobu ve službě, tak jsem se k takovejch situacím v podstatě ani nedostal“.

Následně dotazovaní srovnávali podobné situace, ale po určité době výkonu služby:

(V): „No hele, člověk furt byl z toho nervózní nebo nervní nebo měl to v sobě...Vždycky jsem se tak nějak pral v sobě jako“. Následně dotazovaný konstatuje, že je nikdo nedokázal na tyto náročné situace připravit: (V): „Ale nepřipravilo nás to jako vůbec na to. Jako

teoreticky, co se týče technicky, zbraně, jo a takhle, ale jednání s lidma, chování, vůbec...nějaká psychologie...“

(P): *„...určitě takové situace jsou pro mě jednodušší...čím víc si toho člověk zažije, tím víc dokáže analyzovat situaci. Je to o zkušenostech...strašně moc“*. Souhlasně také přikyvuje na to, že jsou pro něj po určité době výkonu služby tyto náročné situace podstatně méně stresové.

Vězeňský dozorce se na začátku služby do žádných náročných či stresových situací nedostal, ale během služby už nějaké prožil. (VD): *„Jak jsem se cítil? Že to musím nějakým způsobem zvládnout a hlavně...hlavně podle zákonů, aby z toho nebyl problém no.“*

Dílčí shrnutí: Všichni dotazovaní potvrdili velkou psychickou náročnost svého povolání a každý se se stresem a negativními dopady vypořádává po svém. Většinou však zazněla rodina a koníčky jako primární pomoc. Co se týče zvládnání náročných situací, všichni jsou si vědomi zlepšení, co se týče reakcí a připravenosti postupem času ve výkonu služby. Bohužel, samotný výcvik, je před nástupem do výkonu služby na tyto situace nepřipravil a svoje prvotní setkávání s náročnými situacemi popisují jako stresové, rozpačité a nejisté. Naopak právě praxe všem dodala sebevědomí a jistotu v jednání a rozhodování.

Kategorie č. 3 – Jedno s druhým

Kapitola s názvem „Jedno s druhým“ souvisí s provázaností užití násilí ve výkonu služby, což reprezentuje subkategorie s názvem „Na hrubý pytel hrubá záplata?“, osobnostní charakteristikou jedince „Co jsem já“ a jednáním s druhými lidmi, což se skrývá pod subkategorií „Jak vy k nám, tak my k vám“.

Subkategorie č. 1 – Na hrubý pytel, hrubá záplata?

Při zkoumání, zda dotazovaní užili někdy ve výkonu služby hrubší či brutálnější zacházení než bylo třeba, jsme zjistili následující:

(V): *„No asi jo, ale nikdy jsem neměl potřebu toho...možná na začátku kariéry, než jsem trochu si to v hlavě srovnal.“* Dotazovaný dal ale najevo, že užití agrese a násilí určitě není cesta, což si však uvědomil až s postupem času ve výkonu služby. (V): *„...velet znamená rozumět lidem...a to se semnou pak táhlo ten zbytek já nevím...dvacet sedm nebo šestadvacet let služby.“* Tyto výpovědi můžeme interpretovat tak, že na začátku služby tendence

k užití agrese a hrubšího zacházení jsou přítomny, ale postupem času člověk zjišťuje, že to není úplně ta pravá cesta k úspěchu.

(P): *„Hm...nejsem si toho vědom...opravdu je potřeba před nějakým zákrokem uvážit, co je přijatelnější. Jestli to řešit trošku více psychologicky anebo fyzicky. Určitě upřednostňuji to psychologické hledisko, než jít na věc hned fyzicky. Samozřejmě se tomu bohužel někdy nevyhnu...a opravdu bych to radil až na to poslední místo...že ne hned každému přerazit nos.“* Dotazovaný přistupuje k formám hrubého zacházení velmi střízlivě a uvážlivě. Jak jsme již výše zjistily, dotazovaný absolvoval kurzy psychologie a tak upřednostňuje její aplikaci před užitím hrubého zacházení. Což dle výpovědi nelze užít vždy a někdy je přece jen potřeba hrubou silou použít. Ovšem pouze v mezích a v nezbytně nutném rozsahu.

(VD): *„...když je nějaký problém a je krok, tak...ne, určitě ne. Samozřejmě nemůžu ze sebou nechat zametat...“* Ovšem jak už jsme výše zmiňovaly, mimo záznam byl dotazovaný mnohem upřímnější a vyjádřil se takto: (VD): *„Tak někdy vás ti odsouzení prostě zkoušíjou a dělají z vás blbca. Tak jim prostě musím ukázat meze a právě nejlíp preventivně, aby věděli, že to nemaj ani zkoušet. Mám tam takovýho jednoho hajzla, kterej si to prostě zaslouží...bejt řezanej i za nic. Tak dřív jsme si je pěkně srovnali do latě. Tam byl slyšet spadnout špendlík v kanceláři...tomu říkáme gumoléčba. Když si dovolovali nebo dělali problémy, tak prostě dostali a byl klid...Dobrý jsou rukavice s pískem, když takhle někoho usměrníte, tak nejsou vidět modřiny...což by byl pak samozřejmě problém. Stalo se i na ošetřovně...odsouzený dělal problémy a nereagoval ani na opakovanou výstrahu, tak jsme mu dali tu gumoléčbu. Ale všechno jsme to legálně sepsali, měli jsme svědky, že jsme jednali podle zákona a stejně nás potom vyšetřovali jak vrahy.“* Zde můžeme zaznamenat, že určitá podoba násilí a agresivního chování, společně s uplatňováním autoritářství a moci se v těchto povoláních zřejmě objevuje. Těžko ovšem říci, zda dotazovaného k tomuto jednání vedou určité morální predispozice nebo jednoduše ukojení potřeby nadvlády.

S užitím násilí a hrubého zacházení souviselo i naše další zkoumání, které se zaměřuje na pocity a prožitky při užití zbraní, obušku, či jiné obdoby ve výkonu služby.

(V): *„Normální pocit...žádný...nic zvlášť. Jako že bych ty zbraně miloval a musel to mít? Tak to ne. Bral jsem to zkrátka, že to je součástí toho povolání...pokud to ale někomu dělá dobře, tak je takovej ten magor...“*

(P): „*Nepoužívám je často. Čím méně, tím lépe samozřejmě. To je opravdu výjimečný případ... maximálně pro výstrahu... Většinou to není třeba. Používají se jiné donucovací prostředky. Ty stačí zatím.*“

(VD): „*...jaký to ve mně vyvolává pocity? No že se s tím musím tahat no... Jako střelnou zbraň jsem nepoužil, zaplat' pánbůh. Obušek používám zcela výjimečně, při krajních případech...*“

Bohužel ani jeden z dotazovaných nám nedokázal popsat přímo nějaký pocit či emoci při užití zbraně, ať už pozitivní či negativní. Z výpovědí lze však vydedukovat, že u všech třech dotazovaných je to spíše nepříjemná zkušenost a že užívají zbraně, obušek, či jinou obdobu, pouze když je to nezbytně nutné.

Subkategorie č. 2 – Co jsem já

Co jsem já, je subkategorie, která nám poodhaluje typologie osobnosti dotazovaných, jaké jsou temperamentové typy a jak se vidí či jak se cítí jako vůdci.

(V): „*...jsem celkem, já nevím, celkem flegmaticky jsem všechno bral...v klídku, vono se to nějak vyvrbí. Já myslím, že jsem celkem byl vyrovnanej.... Já myslím, že jsem spíš vnitřně, že jsem introvert.*“ Co se týče vůdcovství, popsal své chování (V): „*...necpu se dopředu...radši sedím a plním.*“ Ovšem při otázce, zda je pro něj příjemnější rozkazy dávat a vést tým, než rozkazy přijímat a nechat se vést, jeho odpověď zněla trochu proti-
chůdně: (V): „*Příjemnější pro mě bylo rozhodně ten tým vést a vydávat úkoly.*“ Odpovědi dotazovaného na mě působily značně rozporuplně, ač se prezentuje jako flegmatický introvert, který ve svém jednání preferuje submisivitu, následně odpovídá, že je pro něj příjemnější vést tým a úkoly spíše dávat než přijímat. Toto tvrzení si tedy vykládám tak, že z důvodu pohodlnosti raději „sedí a plní“, ale ve skutečnosti je to dominantní průbojný člověk, který se ve vůdčí pozici spíše vyžívá. Působí na mě tak i během rozhovoru, kdy velmi hlasitě mluví, razantně gestikuluje a občas při rozhovoru přebírá vedení.

(P): „*No řekněme, že jsem introvert. Ovšem to neznamená, že ve vztahu s lidmi bych někde stál, zamklý, přemýšlel...v žádném případě. Ale přece jenom...nemluví stále, neustále, jenom proto, abych mluvil... Ne, že bych byl vůdčí typ, ale pokud jsem na této pozici, tak mi to nedělá problémy.*“ Na otázku, zda raději uděluje rozkazy a vede tým nebo raději rozkazy přijímá a nechává se vést, jsme se nechaly slyšet (P): „*Radši mám, když se věci řeší-jou podle mého.*“ Dotazovaný působí jako rozvážený, klidný a přemýšlivý typ. Také zde potvrdil můj první dojem, že je to introvert. Hovoří velmi tiše, nad otázkami a svou ná-

slednou odpovědí dlouze hloubá a snaží se věty dokonale formulovat, čímž na mě působí jako perfekcionista. Ovšem jestliže se vyskytne potřeba zakročit, rozhodnout, nejen za sebe, ale i za ostatní, očividně nemá problém ani s velkou razancí a prosazením se.

(VD): „*No ve službě spíš introvert a trošku tam bude, trošku tam bude toho cholerika asi taky no...*“ Mimo záznam: (VD): „*Sem občas výbušnej, prostě si nenechám nic líbit. Mám prostě provokativní ksicht, tak konflikty trošku přitahuju*“ Na otázku zaměřenou na vůdcovství odpovídá: (VD): „*Tak příjemnější je pro mě samozřejmě rozkazy dávat.*“ Dotazovaný se při nahrávání rozhovoru, ač přiznává, že je cholerik, raději udílí rozkazy a je ve vůdčí pozici, snaží působit jako klidný, rozvázný a neprůbojný. Ovšem mimo záznam dokazuje, že je velmi dominantní.

Subkategorie č. 3 – Jak vy k nám, tak my k vám

Občas je velmi těžké vyjít se všemi lidmi, se kterými přijdeme do styku a o to je to horší, když mají protichůdné zájmy, což se v daných povoláních stává zřejmě docela často. Zkoumaly jsme tedy, jak se dotazovaní chovají a jak jednájí vůči ostatním lidem, ať už to jsou svěřenci, či celkově lidé, se kterými přijdou do styku v práci. Zkoumaly jsme, zda dotazovaní opětuji agresivní či násilné jednání nebo jednájí s chladnou hlavou a nic je nerozhází.

(V): „*Tak nikdy ne agresivně...a vždycky, když ten voják nasral a vy jste se vytočila, tak to bylo jeho vítězství, jemu už pak nevadilo, že byl potrestán, ale von dokázal vytočit někoho. Horší pro něho bylo, a to jsem pak poznal v praxi, když se člověk usmívá třeba jako...A jde to i bez řvaní...a tam jde o to, že si ty lidi musíte naučit...ale většina 99% vždycky to bylo na domluvě...byla snaha o to přímé a rovné jednání s lidma. Já si myslím, že jsem celkem byl vyrovnanej a vono z toho potom vyplývá i to, že ty lidi to potom jinak berou... že vy jste v klidu, tak jsou taky v klidu.*“ Dotazovaný zdůrazňuje rovné a přímé jednání, bez užití agrese. Navíc z výpovědi vyplývá, že spíše byl tím článkem, který přinášel do různých konfrontací klid, pozitivní naladění a nikoli rozpory. Dle jeho názoru, se dá ve většině případů v klidu domluvit a není třeba se hádat, urážet či napadat. Dotazovaný ale také zmiňuje, že je to samozřejmě otázka mnoholetých zkušeností, a že na začátku si s tím člověk někdy neumí až tak poradit a „vybouchne“.

(P): „*Když vás někdo uráží a vy tomu člověku ukážete, že to jde úplně mimo vás, že si toho ani nevšimnete, tak ho to hodně rozhodí...hm...můžu reagovat...psychologicky, to znamená, buď se to...když poznám, že ten člověk, prostě čeká nějakou odvetu, že prostě na něho*

začnu rvát nebo něco takovýho, no tak na něj rvát nezačnu. Když zase povážím, že je to jiná složka, tak něco vtipného odvětim.“ Zde opět můžeme sledovat způsob jednání vůči svěřencům, který se jeví jako nejideálnější. Jednat s naprostým klidem, popřípadě humorem.

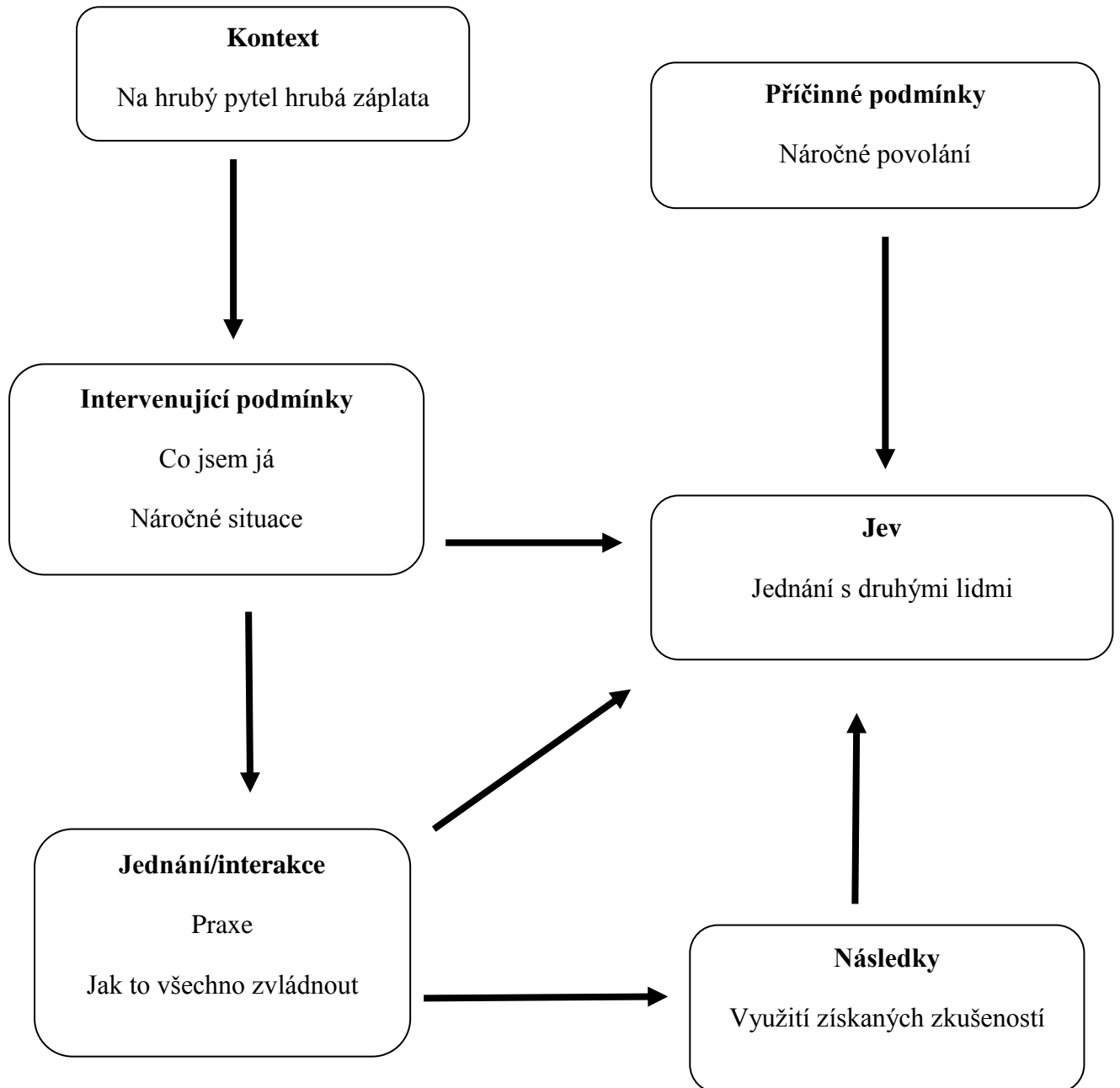
Na úvod vězeňský dozorce velmi jednoduše a trefně komentuje jednání vůči svěřencům: (VD): „*Na hrubý pytel hrubá záplata...Samozřejmě, že nemůžu se sebou nechat zame-tat...Mimo záznam: Tak někdy vás ti odsouzení prostě zkoušijou a dělají z vás blbca, tak jim prostě musím ukázat meze. Když si dovolovali nebo dělali problémy, tak prostě dostali a byl klid.* Jako jediný z výzkumného vzorku, vidí občasnou cestu násilí a agrese jako účinnou a při jednání s lidmi se drží spíše hesla jak vy ke mně, tak já k vám.

Dílčí shrnutí: Z předešlých informací můžeme vidět provázanost témat, kdy se výpovědi dotazovaných často prolínaly. Právě v předešlých výpovědích můžeme pozorovat vliv osobnostních charakteristik na chování, kdy dva z dotazovaných přiznávají, že agresivní a hrubé zacházení se u nich ve službě více či méně objevuje. A právě u těchto dvou dotazovaných pozorujeme značné prvky dominance. Jako jediný policista nepřipouští žádnou agresi, ani násilí v chování a v návaznosti na to, se charakterizuje jako introvertní a tichý a působí spíše submisivně a neprůbojně.

Axiální kódování

Druhou částí analýzy zakotvené teorie je axiální kódování, což je soubor postupů, jejichž pomocí jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány prostřednictvím vytvářených spojení mezi kategoriemi. Při tomto kódování se snažíme pojmy novým způsobem skládat dohromady, nacházením vazeb mezi kategoriemi a subkategoriemi. Tento proces zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání a interakce a následky. (Miovský, 2006, s. 229)

Vztahy a provázanost kategorií a subkategorií, společně také s některými kódy, stanovenými při otevřeném kódování, jsme znázornily schematickým zobrazením paradigma-tického modelu, který je následně podrobněji popsán.

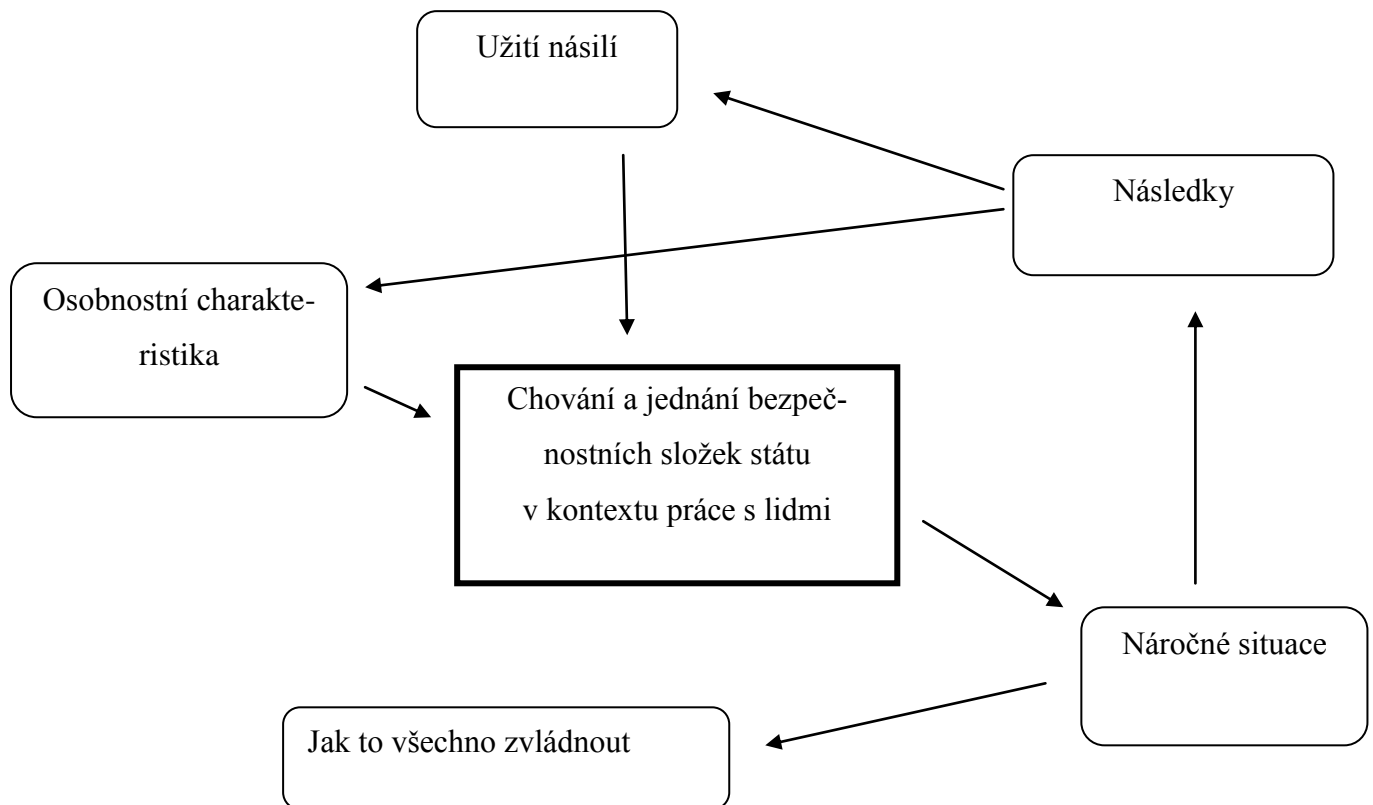

Příčinnou podmínku charakterizujeme jako událost, která vede k výskytu nebo vzniku nějakého jevu. (Mioviský, 2006, s. 229) V našem případě je to právě náročné povolání dotazovaných, které vyvolává mnoho jevů a okolností. Často záleží na mnoha faktorech, které na jedince ve službě při různých situacích působí. Těmito faktory jsou charakterové a osobnostní předpoklady jedince, zkušenosti a praxe, či vlivy prostředí. Jedinci přicházejí velmi často do náročných či konfliktních situací a do různých konfrontací s dalšími lidmi, se kterými se musí určitým způsobem vypořádat a ne vždy to někteří z dotazovaných zvládají bez užití určité míry agrese či násilí. A právě jednání s druhými lidmi je pro nás v tomto náročném povolání jakýmsi středobodem (**jev**). Jednání s druhými lidmi je totiž pro tato vybraná povolání ještě specifitější, než u kteréhokoli jiného, a to z toho důvodu, že dotazovaní disponují jistými kompetencemi a určitou mocí, zacházet a jednat s druhými lidmi (svěřenci). Jak jsme již zmínily, často přicházejí do různých konfrontací, což ne vždy zvládají s chladnou hlavou. Důležité jsou zde tedy určité strategie, vyvinuté pro zvládání, ovládání, vykonávání nebo reagování na jev (**jednání/interakce**), a kterými jsou praxe a vyrovnání se se stresem a psychickou náročností, což jsme zaštitily názvem jak to všechno zvládnout. Jestliže jedinec již má určitou praxi, může využít získaných zkušeností (**následky**) a je do jisté míry schopen zvládat náročné situace a vyrovnávat se s psychickou náročností a stresem bez většího rozrušení. Na základě získaných zkušeností (**následky**), jsou dotazovaní schopni klidného a efektivního jednání s lidmi (**jev**).

Kontext je konkrétní soubor vlastností, které náleží jevu. Představuje konkrétní soubor podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání. (Mioviský, 2006, s. 229) Tímto kontextem je – na hrubý pytel hrubá záplata, což vyjadřuje určité užití násilí ve výkonu služby u dotazovaných. Potvrdilo se nám, že užívání hrubšího či agresivnějšího chování, souvisí s charakterovými vlastnostmi jedince, ale také s praxí a zkušenostmi ve výkonu služby. Determinujícím prvkem zde je tedy osobnostní charakteristika a náročná situace (**Intervenující podmínka**), což jsou strukturální podmínky, související se strategiemi jednání, které usnadňují nebo naopak znesnadňují užití strategie. (Mioviský, 2006, s. 229) A právě praxe (**jednání/interakce**), usnadňuje dotazovaným lépe zvládat náročná situace (**intervenující podmínka**). Intervenující podmínky současně také ovlivňují jednání s druhými lidmi (**jev**), kdy záleží na daném charakteru jedince a náročnosti dané situace.

Selektivní kódování

Selektivní kódování je třetím a posledním kódováním zakotvené teorie. Jejím základem je výběr centrální kategorie a následné systematické uvádění do vztahu s kategoriemi ostatními. Vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi, které nám tímto způsobem vzniknou, dále ověřujeme a konceptualizujeme. (Miovský, 2006, s. 230)

Chování a jednání pracovníků bezpečnostních složek státu, pro nás bylo stěžejním tématem, kdy nás zajímalo, zda v souvislosti s přidělenými kompetencemi užívají agresivní či mocenské jednání. Náročné situace řeší čas od času každý z nás, ovšem ne v tak náročném měřítku, jako výzkumný vzorek. Pro náročné situace je typické agresivní a obranné jednání nebo naopak útlum a vyhýbání se těmito situacím. Ovšem dotazovaní mají za úkol se takovým situacím stavět čelem, řešit je profesionálně a ideálně bez zbytečných projevů emocí, což pro ně je samozřejmě náročné. V důsledku toho se potom nějakým způsobem, musí vyrovnat s emocemi, kterým při těchto situacích nemohli dát průchod. I přesto, že každý z nich má způsoby, jak uvolnit napětí, stres a zbylé emoce z těchto situací, přece jenom něco v člověku zůstane. Odnáší si nejenom negativní dopady, ale pozitivem jsou

zkušenosti, kterých tímto nabývají. Díky takto nabytým zkušenostem, se jedincům formuje i osobnost, mění se preference, hodnoty, názory. Mohou se změnit jak k pozitivnímu (osvěta, ohleduplnost, pochopení, klid, vyrovnanost, mírumilovnost, ochota pomáhat apod.) tak i k negativnímu (nenávisť, nespravedlnost, agrese, zlost, poruchy osobnosti apod.). Tyto změny jsou pak směrodatné v chování a jednání vůči druhým lidem ve výkonu služby.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

V předešlé kapitole jsme se věnovaly analýze získaných dat, kdy jsme při otevřeném kódování z výpovědí sestavily kategorie a subkategorie, na základě stěžejních informací, které jsme zakódovaly. Díky této metodě jsme byly schopny dostat se hlouběji a podrobněji do výpovědí a získaly tak informace, které nebyly z počátku příliš zjevné.

Hlavním cílem, který jsme si stanovily, bylo specifikovat změny v chování, způsobené přidělením kompetence rozhodovat a jednat s druhými lidmi, na který jsme si položily otázku: Jak se mění chování jedinců přidělením kompetence rozhodovat a jednat s druhými lidmi? Na základě výpovědí bylo zjištěno, že určité změny v chování následkem výkonu služby jsou patrné u všech dotazovaných. Voják viděl změnu v chování díky přiděleným kompetencím v umění se lépe rozhodovat a ve schopnosti utřídit si priority. Mimo jiné zdůrazňuje také jako následek návyk na pořádek. Díky výpovědi jeho manželky, jsme také zaznamenaly změny ve stabilitě chování (vyrovnanost, klidnost), rozhodnosti, sebevědomí a ráznosti, kdy na počátku služby měl absenci těchto aspektů nebo jich měl nedostatek. Policista vidí změnu v určitém prozření. Připouští také negativní vliv na svou psychiku. Manželka policisty vidí jeho změnu především v pozitivním smyslu, kdy se stal mnohem zodpovědnějším a spolehlivějším. U vězeňského dozorce je to především mnohem větší opatrnost, díky zkušenosti se svěřenci. Manželka vězeňského dozorce změny v manželově chování popisuje jako podstatně větší podezřívavost a větší tvrdost a hrubost, co se týče jednání s problematickými osobami.

Dotazovaní mají díky určitým kompetencím svěřenou také určitou moc jednat a zacházet s druhými lidmi (svěřenci) a u dílčího cíle, který se zaměřoval na změnu charakteru a projevu manipulace ve vztahu k přiděleným kompetencím, jsme zaznamenaly tyto skutečnosti: Co se týče zneužití kompetencí a moci, voják přiznává, že někdy během výkonu služby se to stalo a určité projevy manipulace tedy připouští, ale zásadně je proti užití zbytečného násilí či agrese. Změnu charakteru, u vojáka můžeme pozorovat v tom,

že na začátku kariéry měl tendence určité manipulace a užití hrubšího zacházení, ovšem během výkonu služby prošel vývojem, kdy nastala změna v přístupu a jako účinnější model viděl rovné jednání s druhými lidmi s rozvázným a klidným přístupem. Policista naopak naprosto nepřipouští žádnou manipulaci a žádné užití násilí. Ale změnu charakteru zde můžeme pozorovat především v kontextu zkušeností. Vězeňský dozorce přiznává, že násilí a větší míra agrese vůči svěřencům, mu nejsou cizí. Přiznává, že občasné preventivní usměrnění svěřence není od věci. Z výpovědí vyplývá, že u vězeňského dozorce došlo k transformaci chování v následku výkonu služby na mnohem hrubší a otrlejší a určité zneužití kompetencí a moci se zde objevuje.

Dalším cílem, který jsme si stanovily, bylo zjistit, jakým způsobem řeší dotazovaní ve službě náročnou situace. V první řadě pro nás byl velmi překvapující fakt, že všichni z dotazovaných se shodli na tom, že je na zvládnání náročných situací ve výkonu služby, které jsou v těchto zaměstnáních na denním pořádku, nikdo nedokázal připravit a že ani základní příprava, kterou musejí projít všichni příslušníci bezpečnostních složek státu před nástupem do služby, jim nedokázala poskytnout potřebnou a dostačující přípravu. Všichni z dotazovaných konstatovali, že schopnost řešit a vypořádat se s náročnými situacemi, je naučila až praxe. Vězeňský dozorce jako jediný do styku s náročnou situací jako nezkušený na začátku výkonu služby nepřišel, jelikož vězňice nováčky k takovým situacím připouští až po určité době výkonu služby a získání potřebných zkušeností. Ale přesto vězeňský dozorce připouští, že při prvním styku s náročnou situací byla přítomna nejistota, nervozita a strach. Podobné pocity popisuje i voják a policista. Policista považuje u náročných situací za nejdůležitější dobře posoudit, zda jednat se svěřencem spíše psychologicky nebo fyzicky, kdy psychologické jednání vidí jako lepší cestu, ale připouští, že té fyzické se prostě někdy vyhnout nedá. Vězeňský dozorce vidí naopak hrubší a agresivnější zacházení jako velmi účinné v náročných a vyhrocených situacích se svěřenci. U vojáka jsme zaznamenaly klidný a rozvázný přístup v náročných situacích, kdy se tato schopnost zvládnání rozvíjela až postupem času ve výkonu služby. Dle jeho slov je nejúčinnější zbraní rozumět lidem a podle toho s nimi jednat a zacházet.

Když jsme zkoumaly, jakým způsobem se promítá typologie jedince do chování a jednání, zjistily jsme, že typologie jedince je v kontextu chování signifikantním a jedním z determinujících prvků. Právě vězeňský dozorce, který se popisuje jako cholerický, výbušný a navenek působí velmi dominantně, upřednostňuje a vidí jako velmi účinné hrubší a agresivnější jednání. Policista, který se popisuje jako tichý a ne příliš mluvný introvert,

preferuje jednání s užitím psychologie a agresí vidí jako relativně nepřijatelnou a ne příliš účinnou. Voják se popisuje jako klidný flegmatik a navenek působí jako extrovert a jako ideální jednání vidí klidné a rozvážné, kdy je důležité náročné situace a různé konfrontace řešit s úsměvem, klidem a pozitivním naladěním. Důležité je pro něj rovné jednání, snaha vždycky se domluvit a ne jít cestou násilí. Připouští ale, že někdy je určitá míra násilí nezbytná. Díky tomu, že vybraný výzkumný vzorek se od sebe diametrálně liší a navzájem jsou si protipóly, můžeme zde velmi dobře pozorovat odlišnosti chování v závislosti na charakterových a osobnostních predispozicích.

Na závěr nás také zajímalo, jakým způsobem filtrují dotazovaní negativní vliv výkonu služby na svoji osobnost. Pro vojáka bylo důležité, aby negativními vlivy, které na něj během výkonu služby působily, nepřenesl doma na rodinu, a tak se s nimi snažil vyrovnat sám mimo domov a to především za pomoci fyzické práce, turistiky a posilovny. Účinnou metodu viděl také v užití násilí na hmotných věcech. Policista vnímá jako nejdůležitější element svoji rodinu a její zázemí bere jako naprosto nezbytné ke zvládnutí psychické zátěže. V neposlední řadě ji vidí jako podpůrný prvek, který mu pomáhá filtrovat negativní vlivy výkonu služby. Vězeňský dozorce stejně jako policista odplavuje negativní vlivy výkonu služby díky rodině a především své manželce. Velkým odreagováním jsou pro něj i jeho koníčky.

Na základě výzkumu a analýzy dat, můžeme konstatovat, že jsme si dokázaly odpovědět na všechny výzkumné otázky, a že bylo dosaženo všech našich cílů. Díky informacím, které jsme na základě kvalitativního výzkumu získaly, si následně dovoluujeme uvést určitá doporučení pro praxi, které se týkají především nadřízených pracovníků, lidí ve vedoucích pozicích a zákonodárců s apelací na změnu náplně odborné přípravy. Vzhledem k tomu, že z výzkumu vyplývá, že ani jeden z dotazovaných nebyl adekvátně psychicky připraven na náročné situace vyskytující se ve výkonu služby, je nutné mimo fyzický výcvik, který je stavěn na primární pozici, apelovat na větší důraz na přípravu psychickou, která je očividně nedostačující.

ZÁVĚR

Hlavním tématem diplomové práce byla otázka agresivního chování bezpečnostních složek státu v kontextu práce s lidmi. Voják, policista a vězeňský dozorce, to jsou povolání, při kterých jedinci přicházejí do kontaktu s mnoha různými lidmi, do různých konfrontací a náročných situací. Je zde bezesporu nutná schopnost práce s lidmi i v náročných situacích, kde jsou důležité určité osobnostní předpoklady, psychická odolnost, fyzická zdatnost či schopnost sebeovládání. Již mnoho kauz, podsouvaných masmédiu se zabývalo selháním příslušníků některých bezpečnostních sborů. Objevilo se již několik případů, kdy lidé, kteří by všem měli jít příkladem, pomáhat a chránit, zneužívají své moci a přidělených kompetencí nebo se stali agresivními a násilnými vůči ostatním lidem ve výkonu služby. Chtěly jsme tedy prozkoumat vliv výkonu služby na chování příslušníků bezpečnostních složek státu, kdy jsou jim přiděleny kompetence rozhodovat a jednat s druhými lidmi. Díky hloubkovým rozhovorům s policistou, vojákem a vězeňským dozorcem, jsme zjistily, že všichni zmiňovaní na sobě pozorují určité změny v chování a jednání následkem výkonu služby. U vězeňského dozorce jsme ovšem jako u jediného zpozorovaly změnu ve smyslu hrubšího a agresivnějšího chování a také skutečnost, že občasná zneužití pravomoci vůči svěřenci je podle něj ba naopak ku prospěchu. Dále jsme vyzkoumaly fakt, že charakterové vlastnosti mají velký vliv na způsob jednání a chování vůči ostatním lidem ve výkonu služby, kdy zmíněné hrubé a agresivní chování u vězeňského dozorce podkresluje jeho velmi dominantní povaha a extravertní cholerický temperament. V každém případě to nejsou snadná povolání nejen z důvodu psychické a fyzické náročnosti, ale i z důvodu nedocení laickou veřejností a v neposlední řadě také díky médiím, která často podávají zkreslené, přibarvené a poškozující informace.

Praktická část celého výzkumu je podpořena teoretickými informacemi a popisem jednotlivých, námi vybraných povolání, několika vybraných teorií typologie osobnosti a vlivu prostředí na chování. Dále podává odborné informace o tom, na jakém principu funguje motivace lidského chování, agresivita a způsob regulace chování. Nalezneme zde i zmínku o poruchách osobnosti a chování, které mohou být přítomny již od narození nebo získány v průběhu života, a které značnou měrou ovlivňuje chování jedince.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**PUBLIKACE**

- [1] ČAKRT, Michal, 2010. *Typologie osobnosti: volba povolání, kariéra a profesní úspěch*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-220-8.
- [2] ČÁP, Jan a Zdeněk DYTRYCH, 1968. *Utváření osobnosti v náročných životních situacích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [3] ČERMÁK, Ivo, 1998. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta. ISBN 80-902614-1-8.
- [4] ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2000. *Policejní psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-475-3.
- [5] DRAPELA, Victor J., 1998. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-251-3.
- [6] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. *Prostředí-člověk-výchova*, Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [7] MIKŠÍK, Oldřich, 2005. *Hromadné psychické jevy (Psychologie hromadného chování)*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0930-4.
- [8] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- [9] NAKONEČNÝ, Milan, 1995. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0525-0.
- [10] NAKONEČNÝ, Milan, 1996. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.
- [11] O'NEILL, Helen, 2007. *Hněv a emoce*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1847-4.
- [12] STUHLÍKOVÁ, Iva, 2007. *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-282-9.
- [13] ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2008. *Osobnost a její rozvoj*. Ostrava: Repronis. ISBN 978-80-7368-515-7.
- [14] ŠTIKAR, Jiří a Milan RYMEŠ a kol., 2003. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0448-5.

- [15] ŠVARŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [16] ŠVINGALOVÁ, Dana, 2006. *Kapitoly z psychologie II. Díl - Psychologie osobnosti*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7372-043-4.
- [17] VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [18] AKTIVNÍ ZÁLOHA, 2013. In: *kariera.army*. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://kariera.army.cz/cz/aktivni-zaloha>
- [19] ČESKO. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. In: *vscr* [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/V%C3%BDkon%20v%C4%9Bze%C5%88stv%C3%AD/555_1992_Sb.pdf
- [20] ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb., o policii české republiky [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/sb091-08-pdf.aspx
- [21] ETICKÝ KODEX, 2015. In: *policie* [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>
- [22] ETICKÝ KODEX, 2015. In: *mocr.army*. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/modules/fg/fulltxt.php?searchtext=etick%C3%BD+kdex+voj%C3%A1k%C5%AF&x=12&y=6&site=site%3Awww.army.cz+OR+site%3Awww.mcr.army.cz+OR+site%3Awww.acr.army.cz+OR+site%3Awww.mise.army.cz&expr=text&filter=0&locale=CZ&sort=rank&tmplid=369>
- [23] OBNOVENÍ „POVINNÉ VOJNY“ SE NECHYSTÁ, 2015. In: *mocr.army*. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/obnoveni-_povinne-vojny_-se-nechysta-59265
- [24] OZBROJENÝ BEZPEČNOSTNÍ SBOR, 2015. In: *mvcr*. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ozbrojeni-bezpecnostni-sbor.aspx>
- [25] PROFESIONÁL, 2013. In: *kariera.army*. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://kariera.army.cz/cz/profesional>

[26] SLUŽEBNÍ SLIB, 2015. In: policie. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z:
<http://www.policie.cz/clanek/sluzebni-slib.aspx>

[27] VOJENSKÁ ZÁKLADNÍ SLUŽBA SE STÁVÁ MINULOSTÍ, 2004 – 2014. In:
acr.army. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z:
<http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=3893>

ČASOPIS

[28] ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ, 1993. *Perspektivy vězeňské služby*. Praha: Vězeňská služba České republiky. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z:
http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/1993/CV_1993_1a.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AČR Armáda České republiky

V Voják

P Policista

VD Vězeňský dozorce

MV Manželka vojáka

MP Manželka policisty

MVD Manželka vězeňského dozorce

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Ukázka transkripce rozhovoru

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU

Výzkumník: Takže já se Vás napřed zeptám, kolik Vám je let?

Voják: No jednašedesátý ročník. Takže mi bude čtyřiapadesát.

Výzkumník: Dobře děkuji. U jaké bezpečnostní složky sloužíte?

Voják: Byl jsem u armády.

Výzkumník: Takže Armáda České republiky. Jak dlouho jste byl ve výkonu služby?

Voják: 30 let.

Výzkumník: Hm. Tak teďka se vrhnem na ty hlavní otázky. Jste si vědom nějaké transformace vašeho chování po určité době výkonu povolání?

Voják: No tak jako určitě, něco v člověku jako zůstane jako i když v průběhu, že jo, že přenáší ty věci různý z toho povolání, je to dáno já myslím u spousty povolání jako tady to. U těch vojáků asi obzvlášť.

Výzkumník: Hm. A mohl byste být i konkrétní? U toho chování? Co se třeba změnilo?

Voják: (smích) No nebudu říkat, když je tady manželka, že je to návyk třeba na pořádek, protože to ona by oponovala, že to není pravda (smích). Ale já si myslím, že člověk jako se naučil zejména u mě, že jo potom, protože já jsem procházel velitelskýma funkcima vedoucíma funkcima, jo, od velitele útvaru, pak vedoucí různých oddělení a podobně, že se člověk naučí skutečně, jako si věci utřídit, rozhodnout a sice jako bere názory jiných, ale většinou se vždycky potom rozhodne sám a to jsou pak boje, to by pak manželka, by Vám řekla, že se cítí utlačena, někdy ale člověk jako vopravdu to jde s tím povoláním, jako jo, že tam zkrátka jsem byl, že jo, jako vono se to jmenovalo nedělitelná velitelská pravomoc, že člověk vždycky sice se poradil se všemi, ale zodpovídal, že jo za to, takže musel přijmout rozhodnutí von. A automaticky to přenášíte doma. Můžete říkat stokrát, že ne vždycky se snažíte, když se něco řeší jeden názor, druhéj, třetí a rozhodnu se a jedu.

Výzkumník: Dobře. Takže vidíte spíš v tom rozhodování, že to se změnilo.

Voják: Jo.

Výzkumník: Dobře, tak děkuju. A další otázka. Jak se cítíte při pomyslení, že máte moc jednat a rozhodovat o druhých lidech? Co se týče právě třeba toho výkonu té služby.

Voják: Hm. No. Jak jem se cítil? Když jsem tady to řešil, vždycky normálně, jako možná ze začátku, že jo to člověk asi bral tak nějak, že se bál těch rozhodnutí a podobně, ale časem jako přišel na to, v podstatě Vám nic jiného nezbyvalo musela jste přijmout rozhodnutí a nést za to zodpovědnost.

Výzkumník: Hm. A dělalo Vám to dobře, když jste měl tu moc rozhodnout za ostatní?

Voják: Ne, ne, ne to jako víte já si myslím, že pokud to někomu dělá dobře, tak to je takovej ten magor, pod kterým se jako těžce slouží aji potom jako. Já si myslím, že jsem vycházel se všema podřízenýma, nebo snažil jsem se, voni můžou říct něco jinýho, ale snažil jsem se vycházet jako vždycky v rámci pravidel, který byly, ale nikdy jsem to já si myslím nebral jako, že já mám moc i když asi někdy jsem to použil zase. Jo.

Výzkumník: Hm. Dobře. Hm. Tak další otázka. Nosil jste u sebe určitě několik druhů zbraní, používali jste je často a jaké jste u toho míval pocity u toho střelení nebo ...

Voják: (smích) Hm. No tak střílelo se dost často že jo, každej měsíc. Střelby jsem jako míval a vystřílel jsem teda nábojů spoustu i to, že jsem vystudovanej tankista, takže jsem se nabouchal taky s tím. Normální pocit, žádněj, nic zvlášť. Jako že bych ty zbraně miloval? A musel to mít? Tak jako to ne. Bral jsem to zkrátka, že to je součástí toho povolání.

Výzkumník: Dobře. Tak další otázka. Jste si vědom, že byste použil ve službě vůči druhé osobě hrubší nebo brutálnější zacházení než by bylo potřeba?

Voják: No asi jo, ale nikdy jsem neměl potřebu anebo nikdy nenastala taková skutečnost, abych to musel jako udělat. Ve svý práci naštěstí díky Bohu.

Výzkumník: Dobře. Jak byste jednal a jaký byste měl pocit, kdyby Vám bylo dovoleno nakládat s lidmi při služebním zákroku dle Vašeho uvážení? Ať už se to třeba jedná při nějakém zásahu, třeba v nějaké misi kdyby bylo, jak byste s těmi lidmi jako nakládal, kdyby Vám bylo umožněno jakoby všechno, že třeba ten pocit nebo ta myšlenka, že si to ti ostatní zaslouží nebo ...

Voják: No to je otázka, že jo. Tak na to já nevím jestli Vám dám odpověď. To by se asi vidělo přímo na místě, ale já si zase myslím, že většina těch lidí vojáků, já sebe počítám taky mezi ně, si myslím, že natolik profesionální a natolik cvičení všechno je to otázka výcviku totiž. Svým způsobem dryl. Že jo, jako jo. Když se něco naučíte a furt se to dokola, dokola, tak postupujete potom podle toho a nemáte čas vymýšlet, přemýšlet. Samozřejmě já nevím jak bych se zachoval, kdyby někdo z těch lidí třeba že jo, protože to jsou

takový ty debaty, které se vedou a vedl jsem je s klukama, kteří byli v misích a pět misí a je mu šestadvacet a už je popáté v Afgánistánu. Že jo a je to průzkumák, takže někoho už určitě podřízнул něco a ty kluci o tom neradi mluví a spíš já můžu říct z jejich zkušenosti, že jsou velice pokorní tady k tomu, jako že to nejsou, jako že já mám moc teď a já vás všechny zabiju, a podobně. Ne všechno je otázkou výcviku.

Výzkumník: Dobře tak jo. Děkuju. Teďka trošku podobná otázka. Jak byste naložil s tím, kdyby Vám byla udělena nejvyšší funkce, zase se týče toho kontextu jednání s druhými lidmi. Změnil byste třeba něco, co se týče vedení třeba k Vám, jak se chovalo nebo vlastně, Vy jste byl také ve vedoucích pozicích, změnil byste něco?

Voják: Jako myslíte teď v rámci celé armády nebo jenom tady v rámci toho co já jsem dělal třeba?

Výzkumník: Co vy jste dělal, jakoby v rámci toho Vašeho, jakoby.

Voják: V rámci toho mého? No asi jo. Asi jo. Zejména bych změnil asi to nafoukané jednání a chování se některých nadřízených. Protože jako řeknem si to takhle. Kdysi ta armáda, já si pamatuju dobu, kdy nás bylo dvěstě tisíc normálně, pak stop. Pak padesát a dneska ta armáda je vo tom, že vlastně když se někdo dostane nahoru a to teď opravdu říkám pravdu, tak si vytáhne k sobě, koho, těch svých pár spolužáků, protože že jo, se s něma zná a nahoru na funkce se dostává a podle mě minimálně 50% lidí, kteří jsou tam protože maj pana generála kamaráda nad sebou, přitom jsou to tupci s prominutím a říkaj Vám třeba, já říkám z poslední funkce a z posledních třeba dvou let můj nejvyšší, že jo ředitel a vy mu jdete něco, vono přijde něco, von vám to začne, že mu to vysvětlíte, že to přišlo a že se na to teda podíváte a von vám říká, já vím a asi po dvacátém já vím odcházíte a říkáte si, ty debile jak ty můžeš vědět, když ani já nevím a je to moje specializace, kterou dělám 5 let. Já to budu studovat teď týden, pak budu kolegy obvolávat a pak něco... a von Vám říká já vím... Tak tohle bych teda změnil takovýhle lidi. Já si myslím, že dneska je skutečně nahoře na funkcích spousta lidí, kteří tam... Potom to aji tak vypadá. Jako jo.

Výzkumník: Dobře, tak další otázka. Myslíte si, že hrubší zacházení je efektivnější než domluva?

Voják: Ne. Ne. Rozhodně ne.

Výzkumník: Mylíte si že teda ne?

Voják: Ne. A tím jsem si prošel taky, jako když jsem začínal v podstatě jako ve funkci, protože zase nad Váma byli nadřízení, který to a musíš je a tohle a drbat a člověk přišel a po dvou letech jsem měl jednoho podřízeného takového vojáka z povolání neřízenou střelou a víte co von mě jednou řek? Von se tak na mě díval, protože že jo socialistickej důstojník řval a vyhrožoval a von mě říkal von odcházel teda do Bratislavy sloužit a říkal Vladimíre, velet znamená rozumět lidem. A odešel. A já vám řeknu to se se mnou pak táhlo ten zbytek já nevím dvacet sedm nebo šestadvace let služby.

Výzkumník: Hm. Dobře. Tak děkuju. Další. Jakým způsobem reagujete, když vás urazí nebo něčím naštvě člověk, třeba proti kterému zasahujete nebo nemusí to být přímo při zásahu, ale je to třeba i celkově v práci v kontextu těch kluků nebo chlapů se kterými jste pracoval?

Voják: No. Tak nikdy ne agresivně, protože a nebo nějak, že se člověk rozčílí, protože na to jsem přišel já nevím, já jsem měl to štěstí, že jsem zažil základáckou vojnu a měl jsem ju rád. A vždycky když ten voják nasral a vy jste se vytočila, tak to bylo jeho vítězství, jemu už pak nevadilo, že byl potrestán. Ale von dokázal vytočit někoho, horší pro něho bylo a to jsem pak poznal v praxi, když se člověk usmíval třeba jako.

Výzkumník: Tak dobře.

Voják: A jak jsem potom vždycky říkal i svým kolegům i nebo svým dalším podřízeným až odejde hele, tak tady máš skříň, tak rozkopej dveře a dostaň to ze sebe protože ten vztek v člověku je. Ale nikdy ne na něho.

Výzkumník: Hm. Dobře. Děkuju. A další otázka. Jakým způsobem jste si ve službě získával respekt?

Voják: No já si myslím, že to tím, to byla to snaha o to přímé a rovné jednání s lidma.

Výzkumník: Hm. Dobře. Máte někdy tendence vybíjet si svou zlost ve službě na jiných lidech?

Voják: Ne. Ne. Možná na začátku kariéry, řekl bych po tý škole dejme tomu tak dva, tři roky než jsem troška si to v hlavě srovnal a zjistil jsem že teda je vopravu normální samozřejmě ne se vším, že jo ale většina 99% vždycky to bylo na domluvě.

Výzkumník: No dobře. Jaký styl vedení či zacházení byste ve službě upřednostňoval? Vůči at' už to jsou podřízení nebo kolegové, bylo by spíš autoritativní, liberální nebo demokratický směr?

Voják: No. Demokratický, liberální, demokratický, ale zase je to takhle, jako jo, abychom si rozuměli ten úkol a zejména potom, když už jsem byl na štábních funkcích. Tam byly úkoly. Byl plán na rok, byl plán na měsíce, na týden, teď něco přišlo tohle musí být hotovo, tohle musí být hotovo, tohle musí být hotovo a tam jako ty lidi a kór dneska jsou profíci i ty občanští zaměstnanci. Každý ví, že to musí udělat. Ale furt jsou ty, že jo různý výmluvy.... A jako není problém, hele máš to hotovy? No nemám. Hele, ale ty máš, máš mít příští týden dovolenou. Nepůjdeš. Až to bude hotovy, tak půjdeš na dovolenou. A jde to bez řvaní a bez všeho. Jo a nebo máš to mít příští týden v pátek a já to potřebuju zkontrolovat, takže jo, v úterý. No to já do úterka nestihnu. To je tvůj problém, já to v úterý ráno budu mít na stole. A tam jde o to, že si ty lidi musíte naučit. To oddělení třeba co jsem měl poslední, těch pět, šest lidí jedou, já nevím rok dva a pak už to jede každé sám jako.

Výzkumník: No dobře. Tak jo. Tak další otázka. Jak jste prožíval a jak jste jednal v náročných (vyhrocených) situacích na začátku výkonu služby?

Voják: No. Byl jsem nervní, vzteklej, jo úplně nervózní, že se něco nepovede a až zase jak se vracíme k tomu až člověk zjistí, že von se ten svět s prominutím, no nezblázní, když se to holt něco neudělá jako jo.

Výzkumník: Dobře a následuje další otázka v kontextu té první.

Voják: A řval jsem na lidi. A to jsem uměl teda. To mě potom manželka, ta mě vždycky ze začátku říkala neřvi. Neřvi. Ale já neřvu, já takhle tak mluvím. Jak člověk byl zvyklej nahlas mluvit všechno výrazně srozumitelně. A já říkám, já neřvu, já takhle mluvím normálně. Až mě uslyšíš řvát tak utečeš.

Výzkumník: Dobře děkuju. Jak jste prožíval potom tyhle náročné situace potom postupem času? Když už jste byl zkušenější.

Voják: No hele člověk furt byl z toho nervózní nebo nervní nebo měl to v sobě a nepřenášel to na podřízený. Vždycky jsem se tak nějak pral v sobě jako. Nevím jak bych to vyjádřil lépe nebo jinak.

Výzkumník: No jak jste se s tím vyrovnával s nějakým s tím stresem a třeba tím nátlakem, máte nějakou osvědčenou fintu, kterou byste doporučil svým mladším kolegům třeba kdyby Vás přišli požádat?

Voják: (smích) Fyzická práce. Opravdu fyzická práce, turistika jako. Nejlepší odreagování. Nebo do posilovny, že jo člověk vrámci toho svýho povolání mohl chodit já nevím,

my jsme měli 3x týdně tělocvik. 90% lidí odešlo dom. My jsme chodili třeba dva, tři lidi parta do posilovny, máte možnost v pracovní době, že jo na hodinku a půl, na dvě do posilovny a člověk to vopravdu ze sebe dostal a nenesí to dom hlavně potom.

Výzkumník: Dobře. Tak teďka další otázka. Pomohl Vám výcvik, kterým jste prošel před nástupem do služby zvládat náročné situace a předcházet chybám při zákrocích?

Voják: Ne. Vůbec. Jako škola vysoká, tankovej inženýr jsem vystudovanej, vůbec . To byl skleník, zkrátka nás před koncem školy hodili na měsíc na praxi, co jsme všichni z toho všichni měli oči vykulený, proto jsme všichni nevěděli vůbec o co jde, no a pak vás vyhodili a to byla služba na takovým útvaru jako Plzeň a Stříbro, Tachov, Janovice, se říkalo tři prdele v republice. Takový já jsem měl štěstí na Plzeň, že jo velký město i tak to byl každej druhej člověk tam, voják. Ale nepřipravilo nás to jako vůbec na to. Jako teoreticky co se týče technicky, zbraně, jo a takhle, ale jednání s lidma, chování, vůbec. Vůbec. Nějaká psychologie, že když se dneska to už je normální součástí jako jo, alo to vůbec. To támhle byli socialističtí důstojníci, že jo. Řvát, velet.

Výzkumník: Tak děkuju. Další otázka. Jste vůdčí typ?

Voják: (smích) Já nevím. Nevím, necpu se dopředu. Jako takhle, necpu se dopředu, ale zase když tu zodpovědnost jsem dostal, vždyť jsem vlastně celej vojenskej život, jsem byl na vedoucích funkcích. Jako jo. Od velitele útvaru vlastně na atomce, tehdy jsem hlídal atomku, měl jsem 140 lidí, byl jsem velitel útvaru a pak, jak se to zrušilo, jsem přecházel vždycky jako vedoucí oddělení, jsem pokračoval dál. Radši sedím a plním.

Výzkumník: Dobře. Tak teďka v návaznosti taky. V práci raději udělujete rozkazy a vede-
te tým nebo raději rozkazy přijímáte a necháváte se vést? Co je pro Vás příjemnější?

Voják: Příjemnější pro mě bylo rozhodně ten tým vést a vydávat úkoly. (smích)

Výzkumník: Dobře. Tak teďka další otázka. Jak byste popsal své charakterové vlastnosti?

Voják: Ježíšmarja.

Výzkumník: Tak spíš introvert, extrovert, choleric, sangvinik, flegmatik.

Voják: Mamča by řekla, že jsem choleric. Vzteklej, ale já si myslím, že jsem celkem, já nevím, celkem flegmaticky spíš jsem všechno bral. Protože tam to nemůžete asi v tý armádě nějak jako jináč. Vždycky něco jako, jak zase, která část tý kariéry, ale když vezmu tu druhou půlku tak tam už to člověk přijal, ať to byla kdejaká ptákovina, pak už jenom pozoroval vždycky shromáždění. Nás bylo 15 krajů, tak 15 nebo kolik je krajů

v republice a vždycky ti noví, to bylo vidět, jak tam skákali jak tajdrdlíci a rozčilovali se a pak tam byla taková parta těch pěti šesti nás co jsme už byli na těch funkcích pět, šest let a ale v klídku vono se to nějak vyvrbí. Jo takže spíš se zamyslet nad tím vůbec, co nám dají dělat, protože většinou, když se zase dostanete dál tak to voni ty nahoře to taky nevíjou ještě nad váma, protože to zase vymyslel nějaký debil v Praze úplně až. Jo. Já si myslím, že jsem celkem byl vyrovnanej a vono z toho potom vyplývá i to, že ty lidi to potom jináč berou když jim to nalajnujete, jak to mají udělat. Že jo. A vidijou, že sice je to hrozny, ale že vy jste v klidu, tak jsou taky v klidu.

Výzkumník: A popisujete se spíš jako introvert nebo spíš extrovert.

Voják: Já si myslím, že jsem spíš vnitřně, že jsem introvert.

Výzkumník: Dobře. Teďka taky trošku jsme se o tom bavili. Jak se o vašem chování vlastně vyjadřuje v kontextu vaší práce vaši blízcí? Ať už je to manželka, třeba přátelé?

Voják: Já si myslím, že výhrady z mých známých jako kdo mě takhle zná, tak neměl žádný připomínky nebo něco, že by k tomu se vyjadřoval záporně k mé práci. Ne.

Výzkumník: Dobře, tak další. Dostal jste před nástupem nebo během výkonu služby nějakou přípravu o tom, jak zvládat psychickou zátěž spojenou s výkonem služby?

Voják: Ne o tom jsem mluvil. Ve škole ani... Pak bylo něco, protože jsem ještě pak dělal v Brně asi 6 let před koncem nebo 7, půlroční kurz vyšších důstojníků na Univerzitě obrany, tak tam jako to bylo hodně zaměřeny na psycho. Protože jednak člověk už má praxi a jednak už děláte s občanskýma zaměstnancama a jenom s vojákama z povolání, který každý ví, že když si nesplní, tak mu šáhnete, tam to bylo jednoduchý, že jo tak mu šáhnou na prachy jako, když si nesplní. A navíc ty lidi už dneska jsou úplně někde jinde než před revolucí nebo já nevím těch deset let po revoluci. Každý si myslel i ti vojáci podřízení, demokracie, jako těžko chápali hlavně ti mladí, že armáda je armáda a jaksi ta demokracie je vocat' vopravdu malilinko jenom pocat'.

Výzkumník: Dobře. Děkuju. Poskytuje vedení svým zaměstnancům během mise nebo i po ní nějakou psychologickou pomoc?

Voják: Jo tam jo, tam ty kluci jo, mají zabezpečený všestranně.

Výzkumník: Jenom se zeptám ještě na ty mise, jezdí vždycky s nimi psycholog? Jako je tam?

Voják: Je tam psycholog a navíc jsou tam dneska už i kaplan. Že jo, tam jezdí.

Výzkumník: Dobře. Teďka se jenom zeptám, jestli si myslíte, že ta odborná psychologická pomoc, jestli je dostačující a kvalitní pro ty vojáky?

Voják: Já nevím. To by se muselo zeptat těch kluků co tím prošli. A ten kdo potřeboval. No já myslím, že jo, že ti kluci jsou na úrovni koneckonců jednoho toho kluka psychologa jsem znal, se mnou sloužil chvíli, jsou to lidi vyrovnaní a vijou... Aspoň když jsme se o tom bavili a o misích, tak věděl o čem mluví.

Výzkumník: A vy jste někdy využil tu odbornou pomoc toho psychologa?

Voják: Ne. Ne.

Výzkumník: Dobře. Tak další otázka. Určitě vaše povolání bylo hodně psychicky náročné a v čem myslíte, že nejvíc nebo pro vás v čem nejvíc?

Voják: No já nevím. Asi v tom, že co já vím, že nebyl únik jako z toho, že jo nevím jak bych to řekl. Za komárů i potom dost dlouho že jo, máte závazek teda za komunistů to bylo do důchodu. Pak se podepisovalo na určitou dobu, že jo, tady když vás s prominutím někdo nasere někde, tak může ten člověk s tím třísknout, s tou prací a jde pryč. Já když bych s tím třísknul tak mě zavřou. Že jo. Což je dezerce. Tak to je asi to nejhorší, že z toho nemůžete ven, není z toho ven cesta. A když si dáte žádost o přemístění, jak já jsem si tehda dal z Plzně, tak vám velitel řekne: Kdybych všem co tady odsud chtějí pryč, jako splnil tu žádost, tak tady zůstanu já a zástupce. Asi tak nějak jako jo. Takže asi tohle. No a někdy je asi náročný, že jo, ty úkoly, když toho bylo hodně a nevěděl člověk kudy kam a čas byl zkrátka danej a voprudu spoustu těch úkolů tam čas, jako nešlo, nikoho to nezajímalo jestli kdy nebo jak to uděláte. Ale zkrátka v pondělí to bude na stole.

Výzkumník: Tak dobře, další věc. Myslíte si, že váš výkon služby negativním způsobem ovlivnil nebo změnil? Z té negativní stránky.

Voják: Já myslím, že ne, já myslím že ne.

Výzkumník: Takže v podstatě jenom pozitiva vám to dalo.

Voják: Já si myslím že, když jsem z toho už venku, čím dál je z toho člověk venku tak, už ty negativa i když nějaký byly tak se zapomínají. Už zůstává jenom to kladný.

Výzkumník: Dobře tak jo. Děkuju. Tak teďka se ještě zeptám: Co vás vedlo k výběru tohoto povolání?

Voják: Tak já jsem jako se přiznám šel, hlavní vliv, zkrátka technika a tanky jako jo. To byla moje taková láska životní.

Výzkumník: Dobře. Takže spíš ta technika.

Voják: Technika. Technika jako taková.

Výzkumník: Tak a ještě se zeptám. V čem vidíte perspektivu svého povolání? Nebo jste viděl, v čem byla pro Vás byla tak perspektivní?

Voják: No, v podstatě jako solidní zaměstnání, dobrý plat a do budoucna taky jako svým způsobem pokud člověk plnil, tak ta perspektiva, žejo v tom dnešní civilní světě. Jako člověk zkrátka si svoje si dělal a věděl, že když bude dělat, že toho 15. vám na ten účet přijde vždycky ten a ne malej, už pak ke konci, že jo peníz. Asi takhle nějak bych to viděl a hlavně byly to věci, které mě bavily, jako když to ke konci co jsem dělal bylo takový, už nevím jak bych Vám to řekl. V podstatě jsem dělal vedoucího oddělení obranných příprav, kdysi to byl mobilizační, nazvaný a když se všichni báli, když se řekne mobilizace, že bude válka, tak to přejmenovali. Ale dělal jsem práci zkrátka že jsem , já jsem vlastně byl šéf tady za kraj, kdyby se něco stalo, tak já jsem tam měl ty 4 trezory s asi 60 kufříkama, že kdyby jsme ty vojáky povolali, aby voni věděli, že jo, každý by dostal kufřík, ten základ. Otevřel a tam jste musel mít zpracovanou dokumentaci přesně co udělá v padesáté minutě, padesáté páté, v hodině, v hodině dvacet. A když se něco změnilo, jako že ti idioti z Prahy potom to měnili co půl roku, voni totiž, to je potom vidět, jak jsem říkal, že se dostali lidi, kteří to nechápali. Von nechápe, že když změní nějaký já nevím 4 nějaký odrážky, že se to nezmění v jednom dokumentu, ale v 50 kufříkách je to na šesti místech. A vy to musíte najít a opravit. Protože když Vám tam přijde kontrola a opravdu sáhne do kufříku a najde zrovna ten debil, kde to opravený není a už je zle. Ale že jsem dělal práci takovou papírovou už spousta lidí, já to nemám rád. Já jsem spíš byl s lidma v kontaktu naštěstí, že jo teď jsou ty aktivní zálohy, do těch jsme taky dělali, takže jsem se v tom angažoval. Dělal jsem jenom papíry, papíry, papíry pro...když se něco stane, aby jsme věděli, co budeme dělat. Kufry papírů, tuny papírů. Tak jestli by byly k něčemu, to by se opravdu zjistilo až, až by to bylo. Já jsem tomu tak moc nevěřil.

Výzkumník: No dobře, tak jo.